

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการพัฒนารูปแบบ

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและการพัฒนารูปแบบ จะเสนอเป็นลำดับตาม
ขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมและจิตสำนึกในการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน
  - 1.1 ผลการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน
  - 1.2 ผลการศึกษาภาคสนามในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการพัฒนาชุมชน
2. ผลการยกร่างรูปแบบและการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท
  - 2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปสาระสำคัญ
  - 2.2 ผลการกำหนดโครงสร้างและส่วนประกอบของรูปแบบ
  - 2.3 ผลการกำหนดรายละเอียดของรูปแบบ
  - 2.4 ผลการสร้างสื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบรูปแบบ
  - 2.5 ผลการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้วัดประสิทธิภาพของรูปแบบ
  - 2.6 ผลการพิจารณาความเป็นระบบและความเหมาะสมของรูปแบบ
  - 2.7 ผลการปรับปรุงรูปแบบก่อนการทดลองใช้ในชุมชน
3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท
  - 3.1 ผลการเลือกชุมชน
  - 3.2 ผลการจัดเตรียมการทดลองใช้รูปแบบ
  - 3.3 ผลการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง
  - 3.4 ผลการทดลองใช้รูปแบบตามแผน

4. ผลการประเมินเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ
ผลการประเมินเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบ
5. ผลการปรับปรุงรูปแบบหลังการทดลองใช้

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมและจิตสำนึกในการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

ในส่วนนี้ ได้ทำการศึกษาเป็น 2 ลักษณะคือ การสัมภาษณ์และการศึกษาภาคสนาม
ปรากฏผลดังนี้

1.1 ผลการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกต่อการ เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน พัฒนาการ ชาวบ้าน และเยาวชนจำนวน 12 คน
จากหมู่บ้านชนากลาง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหนองสังข์ ตำบลศรีสำราญ กิ่งอำเภอวังหิน
จังหวัดศรีสะเกษ และหมู่บ้านกุดहुลิง ตำบลนาแร่ อำเภอบ้านเขวาสี จังหวัดชัยภูมิ
ในรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้
กำหนดขั้นตอนการสัมภาษณ์ดังนี้

- (1) ติดต่อชุมชน แจ้งวัตถุประสงค์และวิธีการสัมภาษณ์ให้ทราบ
- (2) สร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์
- (3) เตรียมเวลา สถานที่ โดยยึดผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก
- (4) ทำการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการตามประเด็นที่กำหนด
- (5) ทบทวนประเด็นและสัมภาษณ์เพิ่มเติมในบางประเด็น

ในระหว่างการสัมภาษณ์ มีการพูดคุยเรื่องอื่น ๆ เสริม ทำให้บรรยากาศเป็นกันเอง บางรายสัมภาษณ์ขณะทำงาน ผู้วิจัยก็ช่วยทำงานนั้น ๆ ด้วย จากการสัมภาษณ์ได้ผลสรุปดังนี้

ประเด็นที่ 1 สาเหตุของการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

สาเหตุของการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

1. ได้รับความประโยชน์จากการทำงานพัฒนาโดยตรง
2. มีความเห็นด้วยกับการทำงานพัฒนาในครั้งนั้น ๆ
3. เป็นกรรมการ ต้องรับผิดชอบโดยตรง
4. มีกรรมการไปแจ้งและชวนกันมาร่วมพัฒนา
5. อยากร่วมพัฒนาให้หมู่บ้านเจริญมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

สาเหตุของการไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

1. ต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพ
2. ซากแรงงานในครอบครัว เพราะครอบครัวมีสมาชิกน้อย
3. ไม่ศรัทธาผู้นำ
4. อยากพักผ่อน

ประเด็นที่ 2 การโฆษณาเชิญชวนให้เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

มีการเชิญชวนโดยการออกประกาศจากหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านไม่ทราบรายละเอียดและความเป็นมาของการพัฒนา ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร คนที่มาร่วมงานพัฒนานักเป็นคนกลุ่มเดิม

ในบางครั้ง กรรมการจะออกเดินเพื่อเชิญชาวบ้านทุกบ้าน มีการซักถาม พูดคุย รายละเอียดของการพัฒนา ครั้งนั้น ๆ จะมีคนเข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น

การโฆษณาเชิญชวนกระทำไม่สม่ำเสมอ ขาดการวางแผน ถ้าต้องการคนร่วม งานพัฒนาเป็นจำนวนมากในครั้งใด ผู้นำหรือกรรมการก็จะออกกระตุ้นเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมงานเป็นครั้ง ๆ ไป

ประเด็นที่ 3 ขั้นตอนการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

ผู้นำพัฒนากร จะทำตามหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบตามสายงาน การวางแผน การเตรียมการแก้ปัญหาบางอย่างล่วงหน้ายังมีน้อย

ชาวบ้านและเยาวชนจะไม่รู้บทบาทที่ชัดเจน จะทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย จากผู้นำ กรรมการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเตรียมเวลาให้ว่างตรงกับวันที่มีการพัฒนา การเตรียมการในเรื่องขั้นตอนการพัฒนาเป็นหน้าที่ของผู้นำและพัฒนากร

ประเด็นที่ 4 ความเข้าใจและความคาดหวังต่อการพัฒนาชุมชน

ผู้นำ มีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนว่า เป็นงานที่รัฐเข้ามาช่วยเหลือให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นและอยากให้มีการทำงานพัฒนามากขึ้น เพื่อชาวบ้านจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พัฒนากร มีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจนกว่าผู้นำชุมชน เข้าใจว่า ต้องมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน แต่ก็ต้องคำนึงตามหน้าที่และนโยบายของทางราชการ การริเริ่มจากชาวบ้านเป็นไปได้ยาก

ชาวบ้านและเยาวชน มีความเข้าใจต่องานพัฒนาในลักษณะงานเสริม การแก้ปัญหาในหน้าแล้งเป็นการหาเสียงของยูนิสแม็คสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ ถ้ามีงานพัฒนามาเมื่อใด ก็จะเป็นโอกาสให้ได้มีการพบปะสังสรรค์ สนุกสนานในชุมชน

ความคาดหวังต่อการพัฒนาไม่ชัดเจน เพราะส่วนใหญ่เชื่อว่าตนเองต้องแก้ปัญหาปากท้องด้วยตนเอง แต่อยากให้ทางราชการจัดทำในสิ่งอำนวยความสะดวกให้ทั่วถึง เช่น ไฟฟ้า เส้นทางคมนาคม เป็นต้น

ประเด็นที่ 5 ความรู้สึกเป็นเจ้าของงานพัฒนาชุมชน

ผู้นำ แสดงความเป็นเจ้าของงานพัฒนาชุมชนโดยถือเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบตามบทบาทที่ดำรงอยู่ ยังไม่ถึงขั้นการเสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ชาวบ้านและเยาวชน มีความรู้สึกที่จะต้องไปร่วมงานพัฒนาชุมชน เพื่อการรักษาสิทธิในบางอย่างที่พึงจะได้ เพราะถ้าไม่ไปร่วมงานอาจจะถูกตัดสิทธิ์

ประเด็นที่ 6 ผลได้ ผลเสีย ผลกระทบจากการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

ชาวบ้านและเยาวชน สามารถบอกผลได้ชัดเจนจากการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนแต่ละครั้ง ส่วนผลเสียนั้นจะปรากฏในลักษณะการถูกวิพากษ์วิจารณ์ถ้ามีการกระทำสิ่งใดที่ผิดพลาด

ผลกระทบจากการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน จะเกิดในลักษณะของการได้รับความยอมรับนับถือจากคนส่วนใหญ่ และได้รับเลือกเป็นกรรมการในโอกาสต่อ ๆ ไป แต่มักเกิดผลกระทบด้านลบในครอบครัวคือ ซากแรงงาน พ่อบ้านแม่บ้านไม่อยู่บ้านบ่อย ๆ สามารถทำให้เกิดปากเสียงในครอบครัวได้

1.2 ผลการศึกษาภาคสนามในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการพัฒนาชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

จากการศึกษาโดยไปพักค้างและร่วมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของหมู่บ้านบ้านท่านางแนว ตำบลท่านางแนว อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน ผู้วิจัยได้อ่านเอกสาร รายงานบันทึกการประชุม สังกะตอย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 3 คน โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้สึกต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนดังนี้

ประเด็นที่ 1 สภาพทั่วไปและลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านท่านางแนว ตำบลท่านางแนว อำเภอบางบาล จังหวัดพิจิตร

ขนาด เป็นหมู่บ้านขนาดกลางถึงใหญ่ มี 360 ครัวเรือน ประชากร 2,065 คน
ภูมิประเทศ เป็นที่ราบลุ่มกับที่ดอน มีแม่น้ำชีไหลผ่านห่างจากหมู่บ้าน 2 กิโลเมตร
พื้นที่ส่วนใหญ่ทำนาไม่ไค้ผล

อาชีพ ประมาณร้อยละ 90 มีอาชีพทำนา นอกนั้นมีการทำไร่ เลี้ยงสัตว์
ค้าขาย รับราชการ

การคมนาคม มีถนนผ่านหมู่บ้าน 2 สาย คือ สายเมืองพล-ชัยภูมิ และ
อำเภอบางบาล-ท่านางแนว มีรถผ่านเป็นประจำ

สถาบันในหมู่บ้านมี วัด สถานาบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยม
ศึกษาตอนต้น

ฐานะความเป็นอยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายจน

ปัญหาที่สำคัญ ชาคน้ำ ราคาพืชผลตกต่ำและชาคนที่ทำกิน

ลักษณะเฉพาะของหมู่บ้านท่านางแนว

เนื่องจากสถานที่ตั้งหมู่บ้าน เป็นจุดรวมของสถาบันทางสังคมระดับตำบลของ
ทางภาครัฐหลายองค์กร และการคมนาคมสะดวก จึงทำให้ชาวบ้านและข้าราชการที่
อาศัยอยู่ในหมู่บ้านรับรู้ข่าวสารได้เร็ว มีความสนใจในเรื่องสิทธิทางการเมืองของตน
เสมอมา ประกอบกับมีผู้นำชุมชนซึ่งเป็นข้าราชการครูในชุมชนมีความคิดและการกระทำที่
จริงจังต่อการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง สนใจแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
ได้ศึกษาค้นคว้าทดลองสร้างกิจกรรมเพื่อการพัฒนาหลาย ๆ รูปแบบ จนกระทั่งเกิดกลุ่ม
ผู้เลี้ยงสัตว์ท่านางแนว (ผสท) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านทั้งในค้ำหลังกาย
สติปัญญาและทุนทรัพย์ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาการเลี้ยงสัตว์และการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของมวลสมาชิก ซึ่งปัจจุบันมีถึงเกือบร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมู่บ้าน

ประเด็นที่ 2 การโฆษณาเชิญชวนให้เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

เนื่องจากงานพัฒนาในหมู่บ้านทำางแนวประสบผลสำเร็จค่อนข้างสูง การโฆษณาให้เข้าร่วมงานพัฒนาแต่ละครั้งจึงไม่มีใครมีความจำเป็นมากนัก แต่จากการที่มีชาวบ้านร่วมงานพัฒนาชุมชนมากและต่อเนื่องกัน ผู้นำชุมชนได้ให้ทัศนะว่าเป็นเพราะเหตุผลสองประการ ดังนี้

- (1) สมาชิกเข้าใจเป้าหมายการพัฒนา ไม่แคลงใจ รัฐบาลตนเอง และสามารถบอกเป้าหมายการพัฒนาในอนาคตได้
- (2) มีระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการกระจายข่าวเป็นทอด ๆ จากสมาชิกสู่คนในบริเวณใกล้เคียง มีการตรวจสอบและการสะท้อนความคิดเห็นขึ้นมายังคณะทำงานอีกครั้ง

ประเด็นที่ 3 ขั้นตอนการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน

ในการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนเกือบทุกครั้ง ชาวบ้านจะมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การตั้งคำถามว่า การเข้าร่วมครั้งนี้จะได้อะไรบ้าง ดีไหม ยุ่งยากไหม ปัญหาที่จะเกิดตามมาคืออะไร จะแก้ไขอย่างไร ดังนั้น ในส่วนของกรรมการจะต้องมีการเตรียมการตอบข้อซักถามหรือวิธีการแก้ปัญหาในลักษณะใกล้เคียงกับคำถามดังกล่าวไว้ล่วงหน้า ถ้าชาวบ้านมีความเข้าใจในหลักการและมองเห็นว่าเหมาะสมก็จะก้าวสู่ขั้นต่อไป

ขั้นที่ 2 การลองเข้าร่วมกิจกรรม โดยต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่วางไว้ ถ้าไม่ก็จะได้เลิกกิจกรรมดังกล่าว ชาวบ้านบางคนเข้าร่วมกิจกรรมเพราะต้องการให้กำลังใจแก่คนทำงานหรือเพื่อรักษาสิทธิที่พึงจะได้มา

ขั้นที่ 3 การตรวจสอบกลุ่มกิจกรรม ซึ่งจะมีการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งในค่านับถ่วงค่านลบ มีการเชิญกรรมการมาตอบข้อซักถามเป็นกลุ่ม ๆ ด้วยวิธีดังกล่าว ทำให้กลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในประเด็นขั้นตอนการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนนั้น ผู้นำเสนอว่า ถ้ามีการเตรียมรายละเอียดของการพัฒนาและแจ้งให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า จะช่วยให้การทำงานพัฒนามีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

ประเด็นที่ 4 ความเข้าใจและความคาดหวังต่อการพัฒนาชุมชน

ชาวบ้านมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนว่า จะต้องคิดพึ่งตนเองให้ไ้มากที่สุด การช่วยเหลือจากภายนอกเป็นตัวเสริมเท่านั้น ดังนั้น ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่ม และใช้กลุ่มในการแก้ปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ทั้งในเชิงอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ความคาดหวังต่อการพัฒนาชุมชนในระยะยาวคือ การพึ่งตนเองในค้ำทุนเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน ใช้ทุนจากภายนอกสนับสนุนในเชิงบริหาร การประสานงาน การศึกษา ฝึกอบรมเฉพาะค้ำเท่านั้น

ประเด็นที่ 5 ความรู้สึกเป็นเจ้าของงานพัฒนาชุมชน

ชาวบ้านมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานพัฒนาชุมชนที่เขาสร้างขึ้นเป็นอย่างมาก และไ้แสดงพฤติกรรมแสดงความเป็นเจ้าของดังนี้

- (1) มีการตอบโต้บุคคลภายนอกที่วิจารณ์กลุ่มไปในทางเสียหาย
- (2) มีการโฆษณา ชี้แจงการทำงานของกลุ่ม เผยแพร่ผลงานของกลุ่มให้กับบุคคลที่สนใจ
- (3) ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของกลุ่มด้วยดีเสมอมา
- (4) มีการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ อภิปรายปัญหาของกลุ่มอย่างจริงจังและจริงจังทั้งในและนอกที่ประชุม
- (5) มีการพูดถึงอนาคตของกลุ่ม ตั้งเป้าหมายร่วมกันและพยายามทำให้เป็นจริง
- (6) สมาชิกมีการเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม

ประเด็นที่ 6 ผลและผลกระทบของงานพัฒนาชุมชนที่มีต่อคนในชุมชน

ชาวบ้านเห็นหลังการรวมกลุ่มและศักยภาพของตนเอง มีความเชื่อมั่นว่าการรวมกลุ่มของตนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ และชาวบ้านยังสนใจศึกษาปัญหาประจำวัน เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ สุนัขและหมั่นค้นคว้าหาต้นตอของปัญหา จนสามารถเลือกทางออกโดยทำการผลิตที่สอดคล้องกับชุมชน ยกเว้นชีวิตความเป็นอยู่เฉพาะหน้าให้ดีขึ้น

ในสังคมโดยรวมของหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่เริ่มมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาการผลิต มีการใช้กลุ่มไปยกระดับคุณภาพชีวิตกันอื่น ๆ ปัญหาโจรขโมยลดลง

นอกจากทั้ง 6 ประเด็นที่ได้เสนอไปแล้ว ผู้นำยังได้ให้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนดังนี้

- (1) ควรมีการเตรียมสร้างและพัฒนาผู้นำชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพราะผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพเพียงคนเดียวก็สามารถนำพาชาวบ้านพัฒนาชุมชนได้
- (2) ควรสร้างผู้นำท่ามกลางการทำงานพัฒนาที่เป็นจริง เพื่อที่จะได้ผู้นำที่มีความรู้สึกผูกพันกับการพัฒนาชุมชน

ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลทำให้งานพัฒนาชุมชนประสบผลสำเร็จ

จากการศึกษาภาคสนามในหมู่บ้านท่านางแวง ตำบลท่านางแวง อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบผลสำเร็จอย่างสูงในการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยได้ค้นพบปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลทำให้งานพัฒนาของที่นี่ประสบผลสำเร็จอีกหลายประการดังนี้

- (1) ชาวบ้านเชื่อมั่นผู้นำและกรรมการบริหารว่ามีคุณธรรม จริงใจ รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม
- (2) ความสำเร็จของกิจกรรม กิจกรรมของกลุ่มมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างชัดเจน
- (3) กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม ล้วนมีส่วนพัฒนาการผลิต และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เช่น มีกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มผู้ยาสัตว์ กลุ่มเจาะน้ำบาดาล เพื่อแก้ปัญหา

น้ำบริโภคสำหรับวัว เป็นต้น

(4) มีการประสานงานโดยตรงกับหน่วยงานพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อขอความสนับสนุนด้านทุน เทคโนโลยี และความรู้เพื่อการพัฒนา

(5) มีการเสริมบทบาทการนำเป็นกลุ่มในชุมชน เช่น ผู้นำของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน อันได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน จะมีการประชุมสรุปงานเพื่อพิจารณาการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

(6) มีแผนการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มต่าง ๆ อย่างชัดเจน เช่น มีการกำหนดประเด็นศึกษาสำหรับกลุ่มภายใน 1 ปี เป็นต้น

(7) มีการให้การศึกษาแก่กลุ่มย่อยเป็นจุด ๆ ในการเริ่มโครงการใหม่ ๆ แล้วนำผลกลับมาสรุป วิเคราะห์ เพื่อการปรับปรุงโครงการนั้น

(8) มีการบริหารและการจัดการกลุ่มให้เป็นไปตามระเบียบที่ตั้งไว้ มีการลงโทษ ตักเตือนกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่ม

(9) มีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างจริงจัง เมื่อค้นพบปัญหาของชุมชนแล้ว ก็มีการเผยแพร่ปัญหาสู่ชุมชน พยายามให้ชุมชนเข้าใจและมีความเป็นเจ้าของปัญหานั้น ๆ พร้อมทั้งจะเข้ามาร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าว

2. การยกร่างรูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

การยกร่างรูปแบบมีการดำเนินงาน 7 ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนได้ผลดังนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและสรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การสร้างจิตสำนึกในขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนารูปแบบ

จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยได้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การสร้างจิตสำนึกที่สำคัญ ๆ ดังนี้

(1) การพัฒนาชุมชนมีหลักการที่สำคัญดังนี้ คือ

1. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความคิดริเริ่มในการแก้ไขปัญหาของชุมชน และหมั่นปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น

2. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักทั้งตนเอง กระจือหรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน
3. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีการร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหของชุมชน
4. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในการดำเนินงานทั้งในส่วนตนและชุมชน
5. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในกระบวนการพัฒนาชุมชน

(2) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 5 ขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาที่แท้จริงของชุมชน
2. การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาของชุมชน เพื่อทราบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา จะได้แก้ไขได้ตรงจุด
3. การเลือกวิธีและวางแผนแก้ปัญหของชุมชน เพื่อจะได้วิธีและแผนการแก้ปัญหที่เหมาะสมที่สุด
4. การดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
5. การติดตามผลและประเมินผลการแก้ปัญหของชุมชน เพื่อทราบความก้าวหน้า อุปสรรค ปัญหาของการดำเนินกิจกรรมว่าเป็นไปตามแผนหรือไม่

(3) ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของในการทำงานพัฒนาชุมชนมีดังนี้

1. ผู้นำชุมชนที่สามารถนำชุมชนได้ทั้งในเชิงความคิดและการปฏิบัติ
2. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนอย่างจริงจัง ทราบทั้งสภาพประวัติความเป็นมา ความต้องการของชุมชนและทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น

3. การดำเนินกิจกรรมพัฒนาที่สอดคล้องกับอาชีพและวิถีชีวิตของชุมชน ไม่แยกชาวบ้านออกจากการผลิตในชีวิตประจำวัน
4. การดำเนินกิจกรรมพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสามารถแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้
5. การสื่อสารสองทาง จากผู้นำสู่ชาวบ้านและจากชาวบ้านสู่ผู้นำ

(4) ปัญหาที่ต้องการการพัฒนาของชุมชนหนึ่ง ๆ นั้น คนในชุมชนเป็นผู้ที่รู้จริง การแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างถาวรก็คือ จะต้องดำเนินการให้คนในชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและริเริ่มในการแก้ปัญหานั้น ๆ ด้วยตนเอง และสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

ผู้วิจัยได้นำหลักการและแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน และการสร้างจิตสำนึกดังกล่าว มากำหนดโครงสร้าง ส่วนประกอบ รายละเอียดของรูปแบบ

2.2 ผลการกำหนดโครงสร้างและส่วนประกอบของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้น มีโครงสร้างและส่วนประกอบที่สำคัญดังนี้

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

จุดหมาย รูปแบบนี้สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้นำชุมชนนำไปใช้ในการพัฒนาคนในชุมชนชนบทให้มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่เพิ่มมากขึ้น

หลักการ การทำกิจกรรมพัฒนาที่จะส่งผลต่อการพัฒนาจิตสำนึกนั้น จะต้องเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน และในการดำเนินกิจกรรมจะต้องให้ชาวบ้านมีบทบาทเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

เงื่อนไขการใช้ ชุมชนที่จะใช้รูปแบบ จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนอย่างน้อย 5 คน และมีกลุ่มดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนอยู่บ้างแล้ว

โครงสร้างของรูปแบบ

รูปแบบมีโครงสร้างด้านเวลา กิจกรรม เนื้อหา และผู้เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 4 โครงสร้างด้านเวลา กิจกรรม เนื้อหาและผู้เกี่ยวข้องในรูปแบบ

ช่วงเวลา	กิจกรรม	เนื้อหา	ผู้เกี่ยวข้อง
สัปดาห์ที่ 1 ใช้เวลา 4 ชั่วโมง	ผู้นำชุมชนได้รับการกระตุ้นให้สนใจรูปแบบ ตัดสินใจนำรูปแบบไปใช้ในชุมชน	ความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก	ผู้กระตุ้น ผู้นำชุมชน
สัปดาห์ที่ 2 ใช้เวลา 4 ชั่วโมง	ผู้นำชุมชนศึกษาความรู้กระบวนการเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท	<ul style="list-style-type: none"> - องค์ประกอบของการสร้างจิตสำนึก - การศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน - การคัดเลือกและการฝึกอบรมตัวแทนชุมชน - การดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก - การเผยแพร่ผล - การประเมินจิตสำนึก 	ผู้นำชุมชน
สัปดาห์ที่ 3-16 ใช้เวลา 72 ชั่วโมง	ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนดำเนินการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท ตามกระบวนการของรูปแบบ	การปฏิบัติตามกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท	ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน

หมายเหตุ ใช้เวลาหบกัณฑ์ประมาณ 80 ชม. ในช่วง 16 สัปดาห์

2.3 ผลการกำหนดรายละเอียดของรูปแบบ

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทจะใช้ได้ผลก็ต่อเมื่อรูปแบบมีขั้นตอนการใช้ที่ชัดเจน ผู้วิจัยได้จัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการใช้รูปแบบและเหตุผลการดำเนินกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ผู้นำชุมชนได้รับการกระตุ้นให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท มีความสนใจและตัดสินใจนำรูปแบบไปใช้ในการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

เหตุผล ผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน เพราะมีบทบาทในการนำทางความคิดและการปฏิบัติ และเป็นที่ยอมรับว่าถ้ามีผู้นำชุมชนที่มีประสิทธิภาพเพียงคนเดียวก็สามารถทำการพัฒนาทั้งชุมชนได้ ดังนั้นจึงต้องเริ่มด้วยการกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึกดังกล่าว

ขั้นที่ 2 ผู้นำชุมชนทำการศึกษาความรู้และกระบวนการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทจาก คู่มือการใช้รูปแบบและวิทยากรผู้ให้ความรู้

เหตุผล ผู้นำชุมชนจะต้องได้รับการเพิ่มเติมความรู้ วิทยาการใหม่ ๆ อยู่เสมอ เพื่อเสริมบทบาทการนำของตนให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนและนำพาชาวบ้านทำงานพัฒนาด้วยเทคนิค วิธีการใหม่ ๆ อย่างมั่นใจ

ขั้นที่ 3 ผู้นำชุมชนนำกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทไปใช้ในชุมชนซึ่งจะต้องดำเนินตามขั้นตอนย่อย ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 3.1 ผู้นำชุมชนศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อเข้าใจสภาพทางกายภาพและความสัมพันธ์ของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ในชุมชน ในขั้นนี้จะค้นพบปัญหาทั่วไปของชุมชน ตัวแทนของกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นตัวแทนของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในขั้นต่อไป

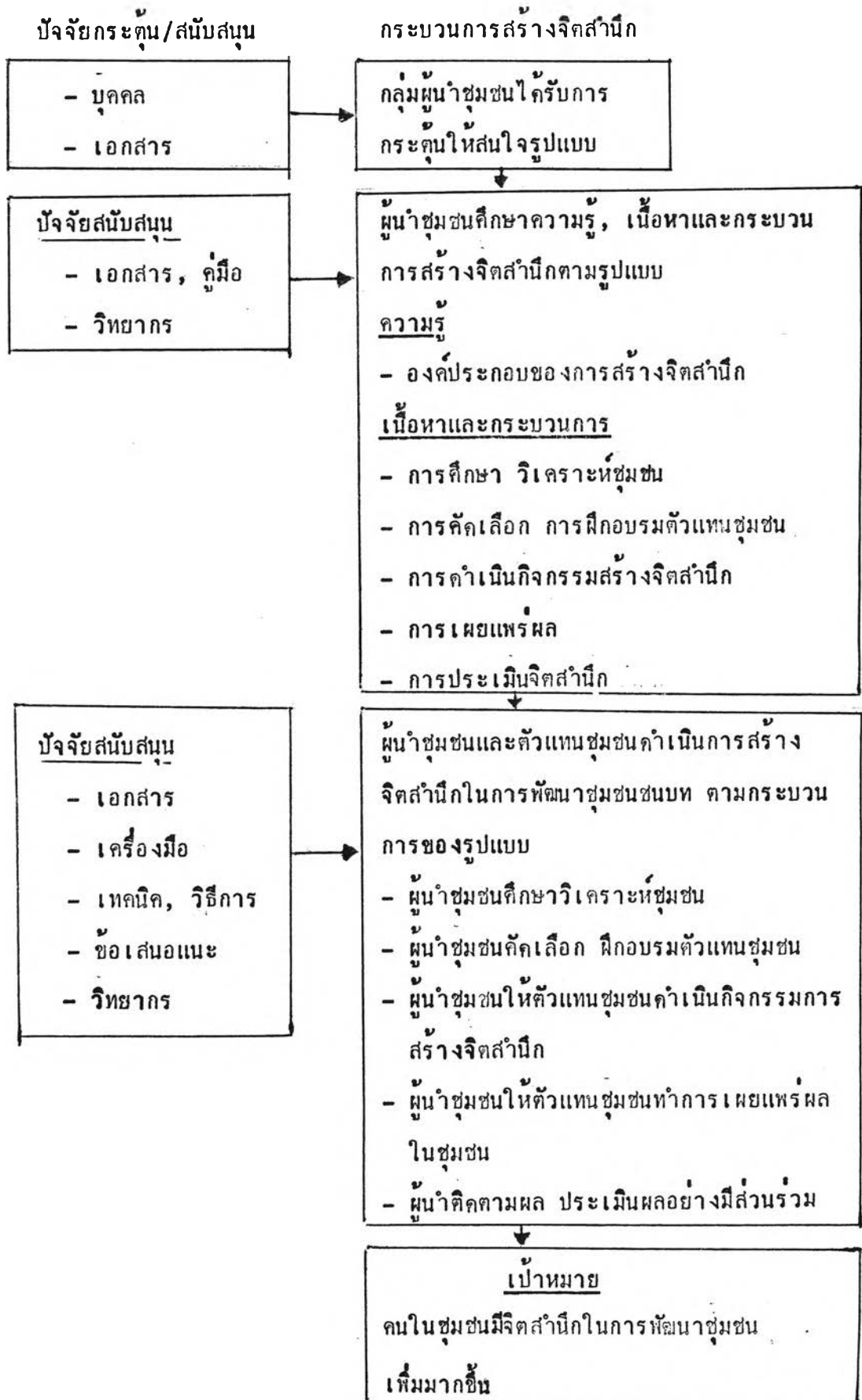
- เหตุผล การทำงานที่มีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มด้วยการสำรวจ
 ศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ว่าในชุมชนมีความต้องการอย่างไร
 มีทรัพยากร ข้อจำกัดอย่างไรบ้าง จึงจะสามารถทำงาน
 นั้น ๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายได้ และยังต้องรู้ถึงกำลัง
 คนในชุมชนที่จะเข้าร่วมการทำงานนั้น ๆ เพราะว่า
 ผู้นำชุมชนไม่สามารถทำงานด้วยตัวคนเดียวได้ จะต้อง
 มีผู้แทนชุมชนร่วมเป็นกรรมการฝ่ายต่าง ๆ งานจึงจะ
 บรรลุตามเป้าหมายได้
- ขั้นที่ 3.2 ผู้นำชุมชนคัดเลือกและทำการฝึกอบรมตัวแทนชุมชนเพื่อให้
 เข้าใจและสามารถดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก
 เนื้อหาของการอบรมประกอบด้วย การดำเนินกิจกรรม
 สร้างจิตสำนึก การวิเคราะห์ชุมชน การเก็บรวบรวม
 ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การทำโครงการพัฒนา
 การเผยแพร่และการประเมินระดับจิตสำนึก
- เหตุผล คณะทำงานหนึ่ง ๆ จะทำงานให้บรรลุตามเป้าหมายได้
 คั้นั้น จะต้องมีความเข้าใจต่อเป้าหมาย วิธีการ ขั้นตอน
 เทคนิค ฯลฯ ของการทำงานร่วมกัน เพื่อลดช่องว่าง
 ความแตกต่างระหว่างทีมงาน จึงต้องมีการฝึกอบรม
 ตัวแทนให้มีความเข้าใจเป้าหมาย หลักการ วิธีการและ
 เทคนิคต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการทำงานก่อนเริ่มงานนั้น ๆ
- ขั้นที่ 3.3 ผู้นำให้ตัวแทนชุมชนดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกใน
 การพัฒนาชุมชน ซึ่งจะประกอบด้วย การศึกษาปัญหาของ
 ชุมชน การเลือกปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา
 การเลือกวิธีและวางแผนแก้ปัญหาของชุมชน

- เหตุผล การทำงานทุกอย่างจะต้องทดสอบกันด้วยการปฏิบัติ ว่าทำได้จริงหรือไม่ ซึ่งในขั้นตอนนี้ก็ดำเนินการสร้าง โครงการพัฒนาโดยเริ่มจากการสำรวจปัญหา วิเคราะห์ สาเหตุของปัญหา เลือกวิธีการแก้ปัญหาจนถึงการสร้าง โครงการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวในท่ามกลางสภาพ แวดล้อมและข้อจำกัดของชุมชน
- ขั้นที่ 3.4 ผู้นำชุมชนให้ตัวแทนชุมชนเผยแพร่ผลจากการดำเนิน กิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในขั้นที่ 3.3 ให้กับคนใน ชุมชน โดยใช้ภาษาของชุมชน
- เหตุผล การประชาสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชน เพราะต้องอาศัยความร่วมมือและความเข้าใจที่ถูกต้อง ของชุมชนเป็นสำคัญ งานจึงจะบรรลุตามเป้าหมายได้ ดังนั้นจึงต้องมีกิจกรรมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับ โครงการการแก้ปัญหาของชุมชนที่สร้างขึ้น เพื่อให้ ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และเข้าร่วมการพัฒนา ตามแผนต่อไป
- ขั้นที่ 3.5 ผู้นำชุมชนติดตามผล ประเมินผลการสร้างจิตสำนึกใน การพัฒนาชุมชนโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม
- เหตุผล การทำงานพัฒนาชุมชนส่วนใหญ่มักจะขาดขั้นตอนการ ประเมินผล จึงทำให้ไม่สามารถทราบได้ว่า การทำงาน ประสพผลหรือไม่ประสพผลนั้นเป็นเพราะสาเหตุใด การพัฒนาต่อเนื่องจึงทำได้ยาก ดังนั้นจึงต้องมีขั้นตอน การประเมินผลในรูปแบบ เพื่อเป็นการศึกษาถึงสาเหตุ ของความประสพผลล้มเหลวของงาน เพื่อที่จะพัฒนา งาน ได้ต่อไป

ในแต่ละขั้นตอนจะมีปัจจัยกระตุ้นหรือปัจจัยสนับสนุนเพื่อให้การนำกิจกรรมการ สร้างจิตสำนึกไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น อันได้แก่ เอกสาร คู่มือการใช้ เครื่องมือ เทคนิค วิธีการ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ดังแผนภาพ

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

2.4 ผลการสร้างสื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบรูปแบบ

สื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น ได้แก่

- แผนการดำเนินงานกิจกรรมแสดงรายละเอียดเวลา บทบาทผู้เกี่ยวข้อง
คู่มือและข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานทุกชั้นคอน

- เอกสารความรู้เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท
ได้แก่ ความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก เนื้อหาและกระบวนการการ
สร้างจิตสำนึก ฯลฯ

- แบบฟอร์ม เอกสารต่าง ๆ เช่น แบบสำรวจข้อมูล แบบบันทึก
แบบวัดประเมินผล

ฯลฯ

สื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบรูปแบบทุกรายการแสดงอยู่ในภาคผนวก

2.5 ผลการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้วัดประสิทธิภาพของรูปแบบ

เครื่องมือ เพื่อใช้วัดประสิทธิภาพของรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้นมีดังนี้

1. แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ใช้วัดความรู้เกี่ยวกับ
การพัฒนาชุมชนของผู้นำและตัวแทนชุมชนทั้งก่อนและหลังการทดลอง

2. แบบวัดเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ใช้วัดความคิดเห็นเกี่ยวกับ
การพัฒนาชุมชนของผู้นำและตัวแทนชุมชนทั้งก่อนและหลังการทดลอง

3. แบบบันทึกเหตุการณ์ ใช้บันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความ
เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนระหว่างการทดลองของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะทำให้ได้ทราบ
เจตคติและพฤติกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย ใช้ตลอดการทดลอง

4. แบบสอบถามเกี่ยวกับความเหมาะสมของรูปแบบ ใช้วัดผลการใช้
รูปแบบ อุปสรรค ปัญหาที่เกิดจากการใช้รูปแบบหลังการทดลอง

5. แบบวัดความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อรูปแบบ ใช้หลังการทดลอง
สำหรับผู้นำและตัวแทนชุมชน

เครื่องมือดังกล่าวทุกรายการแสดงอยู่ในภาคผนวก

2.6 ผลการพิจารณาความเป็นระบบและความเหมาะสมของรูปแบบ

จากการสัมมนาเพื่อพิจารณาความเป็นระบบและความเหมาะสมของรูปแบบระหว่างบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทในที่ประชุมได้อภิปราย เสนอข้อคิดเห็นในทุก ๆ ประเด็นตามที่กำหนด สรุปผลดังนี้

ประเด็นที่ 1 ความเป็นระบบ ความเป็นไปได้ของรูปแบบการสร้างจิตสำนึกที่สร้างขึ้น

- ผลการสัมมนา
1. แนวความคิด จุดหมาย หลักการมีความสัมพันธ์กันดี
  2. การสร้างจิตสำนึกตามรูปแบบ มีความเป็นไปได้ แต่ต้องระบุเงื่อนไข, รายละเอียดเกี่ยวกับจิตสำนึกที่จะสร้างให้ชัดเจน

ประเด็นที่ 2 การประเมินผลการสร้างจิตสำนึก

- ผลการสัมมนา
1. จิตสำนึกเป็นเรื่องซับซ้อน มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการวัดจิตสำนึกจะต้องมีการรอบและเกณฑ์ที่ชัดเจน ระบุให้ชัดว่าเป็นจิตสำนึกในคำใด
  2. การวัดจิตสำนึก พึงระวังจิตสำนึกเทียมที่อาจแสดงออกในระหว่างการทดลอง
  3. เครื่องมือการวัดจิตสำนึก ควรเน้นการบันทึกพฤติกรรมที่เกิดขึ้นให้มากที่สุด และมีการบันทึกบ่อย ๆ และควรใช้วิธีอื่น ๆ ประกอบกัน เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต

ประเด็นที่ 3 ปัจจัยที่จำเป็นต่อการใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึก

- ผลการสัมมนา
1. ชุมชนนั้น ๆ จะต้องมีความสนใจในการใช้รูปแบบดังกล่าว
  2. ชุมชนนั้น ๆ จะต้องมีการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอยู่บ้างแล้ว

ประเด็นที่ 4- ปัญหา อุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไข
 ผลการสัมมนา 1. ควรทำความเข้าใจต่อคำว่า "การพัฒนาชุมชน"
 ให้ตรงกัน

2. พิจารณางิจตสำนึกที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการ
 ทดลองใช้รูปแบบ

ประเด็นที่ 5 ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ผลการสัมมนา 1. เอกสารเกี่ยวกับรูปแบบควรจัดทำเป็น 2 ส่วน คือ
 เนื้อหาสาระแผนการจัดกิจกรรมและคู่มือการใช้
 รูปแบบ ควรใช้ภาษาที่ง่าย เนื้อหาสอดคล้องกับ
 ชุมชน และระดับของกลุ่มผู้ใช้รูปแบบ

2. ลักษณะการเขียนควรเน้นการกระตุ้นและเสริม
 กำลังใจ มีตัวอย่างเห็นชัดเจน

3. โดยทั่วไปชาวบ้านมีจิตสำนึกอยู่แล้ว และจิตสำนึก
 ก็มีการเพิ่มลด ไม่คงที่ และควรสนใจมูลเหตุของ
 พฤติกรรมที่สะท้อนจิตสำนึกด้วย

4. จุดเน้นของการใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการ
 พัฒนาชุมชนนี้ ควรจะอยู่ที่เนื้อหาและกระบวนการ
 สร้างจิตสำนึกเป็นสำคัญ ไม่ควรมุ่งเน้นผลการ
 เปลี่ยนแปลงของจิตสำนึก เพราะการเปลี่ยน
 จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน อาจต้องใช้เวลาในการ
 ดำเนินกิจกรรมมากกว่า 1 รอบ ฉะนั้นถ้าเนื้อหาและ
 กระบวนการชัดเจน คนในชุมชนก็สามารถที่จะนำ
 กระบวนการไปใช้ได้ใหม่ในรอบต่อไป

2.7 ผลการปรับปรุงรูปแบบ ก่อนการทดลองใช้ในชุมชน

จากการสัมมนาเพื่อพิจารณาความเป็นระบบและความเหมาะสมของรูปแบบในขั้นตอนที่ 2.3 ผลปรากฏว่าที่ประชุมไม่ได้มีการเสนอปรับเปลี่ยนหลักการโครงสร้างตลอดจนขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบแต่อย่างใด แต่ที่ประชุมได้ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรายละเอียดในแต่ละส่วนของรูปแบบ อันได้แก่ ลักษณะภาษาที่ใช้ ลำดับการเสนอข้อความรู้ต่าง ๆ ธรรมชาติของจิตสำนึก สิ่งที่ต้องพึงระวังเกี่ยวกับการวิจัยสำนึก

ดังนั้นรูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทที่จะนำไปใช้ในการทดลองในชุมชนจึงไม่ได้มีการปรับเปลี่ยนส่วนสำคัญจากรูปแบบที่ได้ออกร่างขึ้น ส่วนข้อเสนอแนะต่าง ๆ จากการสัมมนาเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทดลองใช้รูปแบบ ทำให้การทดลองใช้รูปแบบดังกล่าวลดข้อบกพร่องที่อาจเกิดขึ้น มีความถูกต้องน่าเชื่อถือเพิ่มมากขึ้น

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

3.1 ผลการเลือกชุมชน

จากการสำรวจชุมชนขนาดกลางในภาคอีสานที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด และทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เพื่อดูความพร้อมและความสมัครใจในการทดลองใช้รูปแบบ ผลปรากฏว่าคัดเลือกได้ชุมชนบ้านรัตนะ ตำบลโนนทอง อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น เป็นสนามทดลอง

สภาพทั่วไปและลักษณะเฉพาะของชุมชนบ้านรัตนะ

บ้านรัตนะ เดิมตั้งอยู่ที่บ้านโนนเขวาน้อย ห่างจากที่ตั้งปัจจุบันประมาณ 1 กิโลเมตร ย้ายมาที่ปัจจุบันเมื่อปี พ.ศ. 2476 เพราะหมู่บ้านเดิมถูกไฟป่าไหม้บ้านบ้านรัตนะเป็นหมู่บ้านบรรตามโครงการพัฒนาหมู่บ้านบรร องค์การบริหารจังหวัดขอนแก่น (โครงการบรร คือ ขบวนการพัฒนาชาวบ้านและหมู่บ้านโดยอาศัย 3 สถาบัน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ประถมศึกษาในหมู่บ้านเป็นแกนกลางในการพัฒนา)

ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

นายประสาน สู่หะ

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จค	บ้านโนนทอง ตำบลโนนทอง อำเภอเวียงใหญ่
ทิศใต้	จค	บ้านสีหนาท ตำบลโนนทอง อำเภอเวียงใหญ่
ทิศตะวันออก	จค	เขตตำบลก้านเหลือง อำเภอสว่างน้อย
ทิศตะวันตก	จค	ลำน้ำชี เขตติดต่อ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

สภาพทั่วไป

พื้นที่ทั้งหมด	5,563	ไร่
พื้นที่ของหมู่บ้าน	200	ไร่
พื้นที่ทำการเกษตร	3,013	ไร่
พื้นที่สาธารณะ	2,350	ไร่

ประชากร

มีจำนวน 182 ครัวเรือน

ประชากรรวม 1,197 คน ชาย 592 คน หญิง 605 คน

การศึกษา

มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 2 โรงเรียน

1. โรงเรียนบ้านรัตนะ
2. โรงเรียนบ้านรัตนะ (สาขาชีวังเงิน)

กลุ่มกิจกรรม

ในหมู่บ้านมีกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ 7 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มเลี้ยงไหม - ทอผ้า
2. กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา
3. กลุ่มเยาวชน
4. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
5. กลุ่มทอเสื่อกก
6. กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์
7. กลุ่มเลี้ยงพระ

เกียรติประวัติ

บ้านรัตนะได้รับรางวัลรองชนะเลิศที่ 2 ในการประกวดหมู่บ้านบรรพตดีเด่น
ระดับจังหวัด เมื่อปี พ.ศ.2531

3.2 ผลการจัดเตรียมการทดลองใช้รูปแบบ

3.2.1 ผลการจัดเตรียมเอกสาร วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นส่วนประกอบของรูปแบบและจัดทำแผนการทดลองโดยละเอียด

การจัดเตรียมเอกสาร วัสดุอุปกรณ์และแผนการทดลองโดยละเอียดได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อย ดังปรากฏในภาคผนวก

3.2.2 ผลการติดต่อประสานงานเพื่อการทดลองใช้รูปแบบการติดต่อประสานงานเป็นไปด้วยดี ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากทุกฝ่าย

3.3 ผลการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ในการทดลองใช้รูปแบบมีประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากร มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 500 คน

กลุ่มตัวอย่าง	ผู้นำชุมชน	4 คน	ชาย	4 คน		
	ตัวแทนชุมชน	8 คน	ชาย	6 คน	หญิง	2 คน
	ตัวแทนชาวบ้าน	30 คน	ชาย	19 คน	หญิง	11 คน

ตารางที่ 5 คณะบุคคลที่ร่วมทดลองใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง
1.	นายประสาน สุหะ	50	ป.4	ทำนา	ผู้ใหญ่บ้าน
2.	นายเลิศ นนยะโส	49	ป.4	ทำนา	ประธาน
3.	นายวิชัย จันทร์มะณี	35	ปริญญาตรี	รับราชการครู	ที่ปรึกษา
4.	นายขรรจง บะคะ	33	ปกศ.	รับราชการครู	ที่ปรึกษา
5.	นายสุธี ช่าง	37	ป.5	ทำนา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่
6.	นายวิจิตร อะโน	37	ป.7	ทำนาไร่	กรรมการ
7.	นายโอภาส ชัยศรี	35	ป.4	ทำนา	กรรมการ
8.	นายปรีดา นันทฤกษ์	33	ป.7	ทำนา	กรรมการ
9.	นายเคน ธรณี	19	ม.3	ทำนา	ประธาน
10.	นายสุนทร ตรีเนตร	21	ป.6	ตัดผม	รองประ
				เลี้ยงหมู	ประชาสั
11.	น.ส.บัวพา สีมาราช	20	ป.6	ทำนา	เหรียญก
12.	น.ส.สมิข มงคลวงศ์	17	ป.6	ทำนา	

3.4 ผลการใช้รูปแบบตามแผน --

การทดลองใช้รูปแบบได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนตามรูปแบบ ในที่นี้จะเสนอผลการทดลองทีละขั้นตอนพร้อมรายละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมและผลการดำเนินกิจกรรมข้อสรุปที่น่าสนใจในแต่ละขั้นตอน อุปสรรคปัญหาจากการทดลองอันเนื่องจากรูปแบบการจัดการทดลอง สิ่งแวดล้อมและสาเหตุอื่น ๆ รวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 1 ผู้นำชุมชนได้รับการกระตุ้นให้สนใจการใช้รูปแบบ

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก
  2. เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับจิตสำนึกของผู้นำชุมชนก่อนการทดลองใช้รูปแบบ

สัปดาห์ที่ 1 วันที่ 16 - 17 พ.ย. 2532 เวลา 20.00 - 22.00 น.

สถานที่ บ้านผู้นำชุมชน (นายวิชัย จันทร์มะณี)

ผู้เข้าร่วม ผู้นำชุมชนทั้ง 4 คน

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชนทำความเข้าใจหลักการและรายละเอียดของรูปแบบร่วมกัน	1. ผู้นำชุมชนเข้าใจขั้นตอนการใช้รูปแบบและทราบบทบาทของตน
2. ผู้นำชุมชนร่วมกันสรุปสภาพการทำงานพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน	2. ผู้นำชุมชนได้ทบทวนปัญหา อุปสรรคในการทำงานพัฒนาชุมชน
3. ผู้นำชุมชนทดลองเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้านตามเงื่อนไขที่กำหนด	3. ผู้นำชุมชนได้เสนอโครงการตามความสนใจและความสำคัญของตนเป็นอันดับ
4. ผู้นำชุมชนศึกษาเอกสารความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก	4. ผู้นำชุมชนเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก
5. ผู้นำชุมชนประเมินจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนร่วมกัน	5. ผู้นำชุมชนทราบจิตสำนึกของชาวบ้าน

หมายเหตุ

หลังจากการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 มีการประเมินจิตสำนึกของผู้นำชุมชน ก่อนที่จะดำเนินกิจกรรมในขั้นที่สองต่อไป

ในขั้นตอนที่ 1 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจดังนี้

(1) ผลการประเมินของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชนก่อนการทดลองใช้รูปแบบ (เป็นส่วนหนึ่งของการสรุปสภาพการทำงานพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน)

จิตสำนึก	ต้องปรับปรุง อย่างเร่งด่วน	ต้อง ปรับปรุง	พอใช้	ดี	ดีมาก
1. มีความคิดริเริ่มในการแก้ไข ปัญหาของชุมชนและหมั่นปรับปรุง ชีวิตความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น	1	2	1		
2. รู้จักหึ่งตนเอง กระตือรือร้นใน การแก้ไขปัญหาของชุมชน	1	3			
3. มีการร่วมแรงร่วมใจกันแก้ปัญหา ของชุมชน		2	2		
4. มีความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ทั้งส่วนตัวและของชุมชน	1	3			
5. มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในการ พัฒนาชุมชน	2	2			

ผลโดยสรุปปรากฏว่า ในความเห็นของกลุ่มผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชนบ้านรัตนะ
มีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนอยู่ในเกณฑ์ ต้องปรับปรุง

(2) ผลสรุปสภาพการทำงานพัฒนาชุมชนของหมู่บ้าน

ในช่วงปี 2531 บ้านรัตนะไค้เป็นตัวแทนของอำเภอประกวดหมู่บ้านบวรในระดับจังหวัด และได้รับรางวัลชนะเลิศที่ 2 แต่จากการพัฒนาหมู่บ้านในครั้งนั้น เป็นเพียงการทำงานตามนโยบาย ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา ไม่ได้ริเริ่มจากชาวบ้าน กังนั้น เมื่อเวลาผ่านไปไม่กี่เดือน สภาพสวยงามก็หมดไป และผลกระทบในเชิงพัฒนาหมู่บ้านก็หมดลง ความสนใจของชาวบ้านต่อการพัฒนาก็หมดไปด้วย

มีการพัฒนาอีกหลายครั้งที่กระทำในหมู่บ้านแต่ไม่ประสบผล อาทิ เมื่อปี พ.ศ.2531 ได้งบประมาณบ่อน้ำดื่ม ชาวบ้านได้ร่วมกันดำเนินการแต่ไม่ประสบผล เพราะขาดการสำรวจสภาพระดับน้ำที่เป็นจริง ซึ่งถือว่าเป็นการทำโครงการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง

(3) ผลสรุปการทดลองเสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้านตามเงื่อนไขที่กำหนด

ผู้นำชุมชนทั้ง 4 ท่านได้เสนอโครงการตามความสนใจของตน ดังนี้ คือ โครงการขุดลอกลำห้วย โครงการส่งเสริมการปลูกสัตว์ โครงการประปาบาดาล และโครงการขุดลอกแหล่งน้ำ

จากการเสนอโครงการพัฒนาทั้ง 4 โครงการ จะเห็นได้ว่า เป็นการเสนอโครงการที่ขาดข้อมูลรองรับอย่างพอเพียงเพราะบางโครงการเคยกระทำแล้วแต่ไม่ประสบผล อีกทั้งไม่ได้พิจารณาความต้องการของชุมชนว่าชุมชนต้องการอะไรอย่างเร่งด่วน ฉะนั้นถ้าดำเนินการตามที่เสนอโอกาสที่จะไม่ประสบผลก็มีมาก

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 1ก. เนื่องจากรูปแบบ

ข้อความในเอกสารบางส่วนต้องการการตีความเป็นพิเศษ เพราะเป็นศัพท์ที่ไม่คุ้นเคย แต่เมื่ออธิบายแล้วก็เข้าใจ และยังต้องการให้คงศัพท์เดิมไว้

ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง

ต้องควบคุมเวลาและควบคุมประเด็นการอภิปรายเกือบตลอดเวลา เพราะผู้นำอยากแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของชุมชนให้คนภายนอกได้รับทราบ

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ

ผู้นำต้องปรับตัวค่อนข้างมากเพราะเป็นการศึกษาในรูปแบบที่ไม่เคย
เข้าร่วมมาก่อน อีกทั้งเป็นครั้งแรกของการทดลองด้วย

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) ผู้นำชุมชนมีความพยายามในการศึกษาเป็นอย่างมาก และมีจะถาม
ถึงวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่ชุมชนประสบอยู่เสมอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่บุคคลภายนอก
ในการแก้ปัญหาของชุมชน

(2) ผู้นำชุมชนมีความพอใจในเนื้อหาของการพัฒนาชุมชนที่ได้ศึกษาเป็น
อย่างมาก ได้เสนอว่า อยากให้คนในชุมชนได้ทราบหลักการดังกล่าว เพื่อที่จะได้มี
เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 2 ผู้นำชุมชนศึกษาความรู้ กระบวนการ เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้นำชุมชนมีความเข้าใจในกระบวนการสร้างจิตสำนึกและมีความ
มั่นใจในการใช้กระบวนการดังกล่าว

สัปดาห์ที่ 2 วันที่ 26 - 27 พ.ธ.2532 เวลา 20.00 - 22.00 น.

สถานที่ บ้านนายวิชัย จันทร์มะณี

ผู้เข้าร่วม ผู้นำชุมชนทั้ง 4 คน

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชนศึกษาเอกสาร - ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ของหมู่บ้านท่าวีว	1. ผู้นำชุมชนเข้าใจถึงปัจจัยที่มีผลต่อ ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน
2. ผู้นำชุมชนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ ชุมชนบ้านรัตนะในประเด็นดังนี้ - ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน - ทรัพยากรในชุมชน - ปัญหาของชุมชนและความต้องการ แก้ไข	2. ผู้นำชุมชนได้เข้าใจในรายละเอียด เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ทรัพยากร ปัญหาและความต้องการของบ้านรัตนะ ร่วมกัน
3. ผู้นำชุมชนศึกษากระบวนการสร้าง จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนจากเอกสาร	3. ผู้นำชุมชนเข้าใจในกระบวนการสร้าง จิตสำนึกและบทบาทที่ตนจะต้อง รับผิดชอบ มีความมั่นใจในการใช้ กระบวนการดังกล่าว

ในขั้นตอนที่ 2 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) ผู้นำชุมชนค้นพบว่า ชาวบ้านรักนะขาดความพร้อมเหรียญในการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านท่าวีว ซึ่งทั้งสองหมู่บ้านมีสภาพใกล้เคียงกัน ครึ่งหนึ่งในบ้านรักนะเคยพยายามที่จะจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงสัตว์ แต่มีคนเข้าร่วมไม่ถึงร้อยละ 30 ของครัวเรือนที่มีสัตว์เลี้ยง

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 2

ก. เนื่องจากรูปแบบ

เอกสารประกอบมีมากขึ้นทำให้ผู้นำรู้สึกท้อในการอ่านเอกสาร

ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง -

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ

ผู้นำมีเวลาอ่านเอกสารน้อย เพราะช่วงเวลานี้เป็นฤดูกาลเกี่ยวข้าว ชาวบ้านต้องทำงานหนักในตอนกลางวัน กลางคืนก็ต้องพักผ่อน

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) หลังจากการศึกษากระบวนการสร้างจิตสำนึกแล้ว ผู้นำมีความกระตือรือร้นอยากจะใช้กระบวนการดังกล่าวในการพัฒนาชุมชนของตน

(2) การศึกษาในขั้นตอนนี้ ถ้ามีสื่อมากขึ้นดีกว่าที่เป็นอยู่ เช่น อาจจะมี สไลด์ วีดีโอ หรือจัดทัศนศึกษา จะทำให้ผู้นำสามารถเข้าใจเนื้อหาเพิ่มมากขึ้น

(3) จากการอภิปรายของผู้นำชุมชนพบว่า การทำงานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาขาดการสำรวจข้อมูลและสภาพความเป็นจริง ทำให้การดำเนินการไม่สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 3.1 ผู้นำชุมชนศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อให้ผู้นำชุมชนเข้าใจสภาพและปัญหาทั่วไปของชุมชน
  2. เพื่อให้ได้ตัวแทนชุมชนที่จะดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในชั้นต่อไป

สัปดาห์ที่ 3 - 4 วันที่ 7 - 8 ธ.ค.2532 เวลา 20.00 - 23.00 น.

สถานที่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน

ผู้เข้าร่วม ผู้นำชุมชนทั้ง 4 คน
ตัวแทนชุมชน 8 คน เข้าร่วมเฉพาะวันที่ 8 ธ.ค.2533
เวลา 20.00 - 21.00 น.

หมายเหตุ ก่อนวันที่ 7 ธ.ค.2533 ผู้นำชุมชนได้มีการค้นคว้าข้อมูลในชุมชนตามเอกสารที่ได้มอบหมายไว้

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชนสรุปสภาพปัญหาทั่วไปของชุมชน	1. ผู้นำชุมชนเข้าใจสภาพและรายละเอียดของปัญหาของชุมชนเพิ่มขึ้น
2. ผู้นำชุมชนคัดเลือกตัวแทนชุมชน	2. ผู้นำชุมชนได้ตัวแทนชุมชนที่จะดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในชั้นต่อไป
3. ผู้นำชุมชนปฐมนิเทศตัวแทนชุมชนเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก	3. ตัวแทนชุมชนทราบรายละเอียดของกิจกรรมและทราบบทบาทของตนในการเข้าร่วมกิจกรรม

หมายเหตุ หลังจากการปฐมนิเทศ มีการประเมินจิตสำนึกของตัวแทนชุมชน

ในขั้นตอนที่ 3.1 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) ผู้นำชุมชนได้สรุปรวบรวมปัญหาสำคัญของชุมชนดังนี้

- ก. ชุมชนต้องการมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ในหน้าแล้ง
- ข. ควรสร้างจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบและการเสียสละเพื่อชุมชนให้กับชาวบ้าน
- ค. ชาวบ้านต้องการความรู้ วิชาการเพื่อพัฒนาการผลิตให้ดีขึ้น
- ง. ชาวบ้านต้องการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อให้พอใช้ตลอดปี
- จ. ชาวบ้านต้องการแก้ปัญหาหาราคาผลผลิต

(2) ผู้นำสรุปว่าพื้นฐานทางจิตใจของชาวบ้านรักนงนุชค่านการจุนเจือในลักษณะญาติมิตร การสละแรงงานเพื่อส่วนรวมยังมีอยู่มาก แต่ขาดโครงการที่จะนำลักษณะที่ดี เช่นนี้มาพัฒนาชุมชนของตน

(3) ผู้นำพบว่าชาวบ้านเริ่มลดความสนใจการพัฒนาแบบฉาบฉวย เริ่มมีความคิดอยากพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างงานในชุมชน เพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาในระยะยาว

(4) ผู้นำได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อสะดวกในการใช้ในโอกาสต่อ ๆ ไป

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 3.1

ก. เนื่องจากรูปแบบ

ผู้นำไม่สามารถดำเนินการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบในช่วงเวลาจำกัดตามที่รูปแบบกำหนด ผู้วิจัยต้องช่วยดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายมาใส่ในชุดเอกสารที่เตรียมไว้

ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง -

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ -

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) ผู้นำมีความคาดหวังต่อการทดลองใช้รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนครั้งนี้สูงมาก มักกล่าวในที่ประชุมเสมอว่านี่ไม่ใช่การทดลองเพื่อทราบผลตามงานวิจัยของผู้วิจัยเท่านั้น แต่นี่เป็นการสร้างพื้นฐานจิตสำนึกในการพัฒนาให้กับชาวบ้าน รัศนะตลอดไป

(2) ผู้นำชุมชนไม่กลัวความยากลำบากจากการทดลองไม่ว่าจะเป็นการประชุมที่จริงจัง การใช้เวลาที่ต่อเนื่องนาน ๆ อีกทั้งการดึงเวลาที่ผู้นำควรจะได้พักผ่อน ผู้นำกลับแสดงความเป็นเจ้าของการทดลองครั้งนี้ และแสดงความใคร่รู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในระยะยาวต่อไป

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 3.2 ผู้นำชุมชนดำเนินการฝึกอบรมตัวแทนชุมชน

- วัตถุประสงค์
1. ตัวแทนชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึก
  2. ตัวแทนชุมชนมีความมั่นใจที่จะดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก โดยสามารถทำแผนการพัฒนาได้

สัปดาห์ที่ 5 วันที่ 14 - 16 ธ.ค.2532 ใช้เวลา 3 วัน 2 คืน

สถานที่ โรงเรียนบ้านรัตนะ ตำบลโนนทอง อำเภอแวงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

ผู้เข้าร่วม	ผู้นำชุมชน	4 คน
	ตัวแทนชุมชน	8 คน
	วิทยากร	4 คน
	ผู้สังเกตการณ์	4 คน

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชน/วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกให้แก่ตัวแทนชุมชน	1. ตัวแทนชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสร้างจิตสำนึก
2. ตัวแทนชุมชนฝึกทำโครงการพัฒนาชุมชนและเผยแพร่โครงการพัฒนาชุมชนให้ชาวบ้าน	2. ตัวแทนชุมชนสามารถทำโครงการพัฒนาชุมชนและสามารถเผยแพร่ผลดังกล่าวสู่ชุมชนได้
3. ผู้นำชุมชนเสนอสภาพปัจจุบันและปัญหาความต้องการในการพัฒนาของชุมชนบ้านรัตนะ	3. ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนรับทราบและมีความเข้าใจร่วมกันต่อสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน
4. ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนสรุปเนื้อหาการฝึกอบรม วางแผนการดำเนินการสร้างจิตสำนึก	4. ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนมีความมั่นใจในการที่จะดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในขั้นต่อไป

ในขั้นตอนที่ 3.2 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) วิทยากรบรรยายเรื่องการศึกษาชุมชนและการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาในชุมชน โดยมีประเด็นหลัก ๆ คือ

1. ปัญหาของชุมชนเป็นเรื่องที่คนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกัน
2. ต้องรู้ปัญหาจริง ๆ จึงจะแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้
3. การศึกษาปัญหาในชุมชนโดยการศึกษาประวัติความเป็นมา วิเคราะห์การผลิตในชุมชน ทำการเปรียบเทียบต้นทุนการผลิต ผลผลิต รายรับ รายจ่าย

(2) ที่ประชุมได้อภิปรายรูปธรรมของจิตสำนึก ซึ่งมีทั้งจิตสำนึกในทางบวก และทางลบ การสร้างเสริมจิตสำนึกในทางบวกจะทำได้อย่างไร

(3) ผู้แทนชุมชนได้ฝึกทำโครงการโดยเลือกทำโครงการหาทุนเพื่อสมทบทุนโครงการอาหารกลางวันเด็กในโรงเรียน โดยจัดเป็นรูปงานบันเทิง รื่นเริงก่อนวันเด็ก แล้วเอาทุนดังกล่าวมอบให้ทางโรงเรียนในวันเด็กโดยมีข้อแม้ว่า ทุนดังกล่าวจะต้องมีลักษณะเพิ่มพูนและนำไปใช้กับกิจกรรมที่เกี่ยวกับเด็กต่อไป อาทิ สร้างสนามเด็กเล่น เป็นต้น

จากการเสนอโครงการดังกล่าวที่ประชุมได้มีการซักถามและอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเสริมความเข้าใจต่อการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมาก ได้แก่

1. สาเหตุของการจัดโครงการเพื่อเด็ก
2. ความเป็นไปได้ในการบรรลุเป้าหมาย
3. ขั้นตอนการดำเนินงาน การแบ่งงาน การติดตามผล
4. ความเหมาะสมของโครงการในด้านเวลา งบประมาณ ทรัพยากรและความต้องการของชุมชน

(4) ในช่วงของการเสถียรภาพปัจจุบันและปัญหาความต้องการในการพัฒนาของชุมชนบ้านรัตนะนั้น เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนบ้านรัตนะในระยะยาวเป็นอย่างยิ่ง เพราะที่ประชุมได้รับทราบรายละเอียดของปัญหาของชุมชนร่วมกัน มีการระดมความคิดเกี่ยวกับปัญหาเพิ่มเติม จัดหมวดหมู่ของปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหาและยังมีการอภิปรายสาเหตุของปัญหาอีกด้วย

(5) ที่ประชุมได้สรุปและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการพัฒนา 5 อันดับ ไล่แก่

1. ขาดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน
2. ขาดความรู้ ขาดวิชาการที่จะนำมาปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น
3. ขาดน้ำเพื่อการเกษตรในหน้าแล้ง
4. ราคาผลผลิตตกต่ำ
5. ไม่มีที่ดินเพื่อทำการผลิต

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 3.2

ก. เนื่องจากรูปแบบ

1. สื่อประกอบการอบรมมีน้อยเกินไป ทำให้ที่ประชุมต้องไปใช้รูปแบบบรรยายเกือบตลอดเวลา

ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง

1. เวลานั้นน้อยเกินไป
2. การจัดวิทยากร บรรยายควรเป็นลักษณะวิทยากรคู่ในทุกหัวข้อ คือ มีวิทยากรจากนอกชุมชนร่วมกับวิทยากรในชุมชน

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ

1. ที่ประชุมมีคน 3 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีลักษณะอาวุโส ตัวแทนชุมชนที่เป็นเยาวชนและผู้สังเกตการณ์จากหมู่บ้านอื่น ทำให้ตัวแทนที่เป็นเยาวชนไม่ได้แสดงบทบาทในที่ประชุมเท่าที่ควร
2. วิทยากรบรรยายเป็นระยะเวลาติดต่อกันหลายชั่วโมง และตลอดการอบรมไม่มีการสันทนาการคั่นเวลาเลย ทำให้บรรยากาศเครียดในบางครั้ง

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) ควรมีการทำความเข้าใจในศัพท์บางคำให้ชัดเจนร่วมกันก่อนที่จะเริ่มการอบรมเนื้อหาอื่น ๆ ทั้งหมด เช่น คำว่า จิตสำนึก

(2) วิธีการจัดการฝึกอบรมให้กับชาวบ้านที่ได้ผลวิธีหนึ่งคือ การเริ่มจากรูปธรรมแล้วจึงสรุปสู่นามธรรม พร้อมทั้งมีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคย

(3) ที่ประชุมพอใจวิธีการระดมความคิดเห็นซึ่งใช้ในช่วงของการระดมปัญหาในชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาได้ เสนอรายละเอียดที่ใกล้ตัวรวมทั้งประสบการณ์ที่ตนเคยประสบมา

(4) ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเข้าร่วมการประชุมดังกล่าวรู้สึกพอใจกับผลการประชุมในขั้นตอนนี้มาก เพราะตนเองได้เห็นผลการตัดสินใจของชุมชน ซึ่งไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อนในชุมชนบ้านรัตนะ

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 3.3 ผู้นำชุมชนให้ตัวแทนชุมชนดำเนินการสร้าง
จิตสำนึกในชุมชน

- วัตถุประสงค์
1. เพื่อให้ตัวแทนชุมชนค้นพบปัญหาสำคัญของชุมชน
  2. เพื่อให้ตัวแทนชุมชนสามารถสร้างแผนการแก้ปัญหาสำคัญของชุมชนได้

สัปดาห์ที่ 6 - 9 วันที่ 25 - 26 ธ.ค.2532 เวลา 20.00 - 23.30 น.
11 ม.ค.2533 เวลา 20.00 - 23.30 น.

สถานที่ บ้านนายวิชัย จันทร์มะณี

ผู้เข้าร่วม ผู้นำชุมชน 4 คน
ตัวแทนชุมชน 8 คน   ตัวแทนชาวบ้าน 30 คน

หมายเหตุ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน มีการพบปะปรึกษาหารือกันนอกเวลาที่มีการพบปะกันตามตารางด้วย

กิจกรรม	ผล
1. ตัวแทนชุมชนรวบรวมปัญหาของชุมชนจากตัวแทนชาวบ้าน	1. ที่ประชุมได้ภาพรวมของปัญหาของชุมชนตามความคิดเห็นของตัวแทนชาวบ้าน
2. ตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชน สรุปและเลือกปัญหาจากข้อเสนอของชาวบ้านเพื่อกำหนดกิจกรรมสร้างจิตสำนึก	2. ที่ประชุมได้ปัญหาสำคัญ เพื่อที่จะนำไปใช้เป็นสื่อในการดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกต่อไป
3. ตัวแทนชุมชน สอบถามตัวแทนชาวบ้านเกี่ยวกับสาเหตุและความคิดเห็นต่อปัญหาสำคัญของชุมชน	3. ที่ประชุมได้ทราบสาเหตุ วิธีการแก้ไข และความคิดเห็นของตัวแทนชาวบ้านต่อปัญหาสำคัญ
4. ตัวแทนชุมชน ผู้นำชุมชน สรุปสาเหตุและความคิดเห็นต่อปัญหาและจัดทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว	4. ที่ประชุมได้แผนการแก้ปัญหาสำคัญของชุมชนในรูปของโครงการ

ในขั้นตอนที่ 3.3 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องของกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ
ดังนี้

(1) ตัวแทนชาวบ้านได้เสนอปัญหาของชุมชนเรียงลำดับ ดังนี้

1. ปัญหาขาดน้ำเพื่อการเกษตรในหน้าแล้ง
2. ปัญหาน้ำล้น
3. ปัญหาการขาดความรู้ เทคนิควิชาการที่จะนำมาปรับปรุงชีวิต
ความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น
4. ปัญหาการขาดการรวมกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน
5. ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ

(2) ที่ประชุมของผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนได้เลือกปัญหาการขาดการ
รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนเป็นปัญหาสำคัญที่จะใช้ในการดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึก
โดยการตัดปัญหาอื่น ๆ ถ้วยเหตุผล ดังนี้

1. ปัญหาขาดน้ำเพื่อการเกษตรในหน้าแล้ง เป็นปัญหาที่จะต้องใช้ง
หังงบประมาณและเวลาในการทำงานมากเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติที่รัฐบาลจะ
ต้องหาทางแก้ไข เพื่อแก้ปัญหาหลักของภาคอีสาน

2. ปัญหาน้ำล้น เป็นปัญหาเฉพาะบุคคลถึงแม้จะมีจำนวนมากก็ตาม
เพราะสาเหตุของการเป็นหนักนั้นมีหลายลักษณะ เช่น เป็นหนักตกจากบรรพบุรุษ เป็น
หนักเนื่องจากเล่นการพนัน เป็นหนักเนื่องจากไม่มีการวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายเงิน
เป็นหนักเนื่องจากการเจ็บป่วย ซึ่งบางลักษณะก็แก้ไขได้ไม่ยากนัก ดังนั้นจึงเป็นเรื่อง
เฉพาะบุคคลที่จะต้องพิจารณาแก้ไขให้ตรงกับสาเหตุของปัญหา

3. ปัญหาการขาดความรู้ เทคนิค วิชาการ ที่จะนำมาปรับปรุง
ชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ปัญหานี้แก้ไขได้ไม่ยากนัก ถ้าเป็นความต้องการที่แท้จริงของ
ชุมชน และมีการร่วมมือกัน เพื่อแสวงหาแหล่งความรู้วิชาการและติดต่อประสานงาน
ให้เป็นจริง

4. ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เป็นปัญหาระดับชาติ ซึ่งรัฐบาลจะต้อง
แก้ไข เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของเกษตรกร

(3) จากการรวบรวมสภาพและปัญหาต่าง ๆ ของการรวมกลุ่มทุกกลุ่ม ในหมู่บ้านทำให้ได้ทราบปัจจัยของการประสบผลล้มเหลวของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่

1. ความไม่ตั้งใจในการทำงานของผู้นำชุมชนและกรรมการดำเนินการของกลุ่มต่าง ๆ
2. ความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมของกลุ่มกับการผลิตและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

(4) ชาวบ้านสามารถวางแผนการแก้ปัญหาได้โดยไม่ต้องมีการทำแผน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะสนใจปัญหาที่เห็นรูปธรรมชัดเจน คนส่วนใหญ่รู้สาเหตุและผลที่เกิดจากปัญหานั้น ๆ และคนที่มีส่วนในการแก้ปัญหานั้น ก็จะเป็นคนที่มีหน้าที่และหรือเกี่ยวข้อง และได้รับผลจากปัญหานั้น ๆ โดยตรง

(5) ผลสรุปแผนการแก้ปัญหาในรูปของโครงการ

โครงการสร้างความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มของชุมชน บ้านรัตนะ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

<u>สภาพปัญหา</u>	1. คนในชุมชนให้ความสนใจต่อกิจกรรมกลุ่มไม่มากเท่าที่ควร ทำให้งานของบางกลุ่มไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย
<u>วัตถุประสงค์</u>	<u>เดหาะหน้า</u> สมาชิกให้ความร่วมมือร่วมใจช่วยกันคิดถึงปัญหาของกลุ่ม เสนอวิธีการแก้ไข มาร่วมประชุมปรึกษาหารือ เสียสละเวลามาร่วมกิจกรรม เพื่อพัฒนากลุ่มให้เจริญขึ้น
<u>ผู้รับผิดชอบ</u>	<u>ระยะยาว</u> มีการสามัคคีระหว่างกลุ่มเพื่อวางแผนแก้ปัญหา ดำเนินกิจกรรมระยะยาวของชุมชนและทำการพัฒนาชุมชนให้หน้าอยู่เพิ่มมากขึ้น
<u>ระยะเวลา</u>	ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชน ทั้ง 12 คน ตัวแทนชาวบ้านทั้ง 30 คน
<u>สถานที่</u>	2 เดือน (15 ม.ค. - 15 มี.ค.2533)
	ชุมชนบ้านรัตนะ ตำบลโนนทอง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

- วิธีดำเนินการ
1. กรรมการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการรวมกลุ่มในบ้านรัศนะ
  2. วิเคราะห์ สรุปผลจากการศึกษาในข้อ 1.
  3. เผยแพร่ผลสู่ชุมชน ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง
  4. กระตุ้น เชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม
  5. ติดตามผล ประเมินผล

งบประมาณ -

การติดตามผล ประเมินผล พิจารณาจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม การพัฒนาชุมชนใน
 ตำบลต่าง ๆ ดังนี้

1. จำนวนคนที่เข้าร่วม
2. การเตรียมการ การร่วมมือเพื่อทำงาน
3. ผลของงานที่เกิดขึ้น

- ผลที่จะเกิดขึ้น
1. คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพิ่มมากขึ้น มีความเสียสละ และเป็นเจ้าของกลุ่มเพิ่มมากขึ้น
  2. กลุ่มต่าง ๆ จะประสบผลตามเป้าหมาย มีการประสานงานระหว่างกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน ทำให้บ้านรัศนะน่าอยู่เพิ่มมากขึ้น

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 3.3

ก. เนื่องจากรูปแบบ

ในขั้นตอนนี้มีลักษณะเป็นงานเชิงวิชาการในรูปของการวิจัย การสร้าง-
 โครงการ ดังนั้นจึงต้องการบุคคลที่มีทักษะทางด้านการสร้างแบบสอบถาม, การเก็บข้อมูล
 การวิเคราะห์ข้อมูล และการสร้างโครงการ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานบรรลุตาม
 เป้าหมาย แต่ในระหว่างการทดลอง ผู้วิจัยได้ปฏิบัติหน้าที่ของนักวิชาการดังกล่าว

ช. เนื่องจากการจัดการทดลอง

- ผู้นำชุมชนมีความรู้สึกท้อแท้และท้อถอย
- การดำเนินการขั้นนี้เป็นผลต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 3.2 และยังคง

ใช้ผลสรุปจากเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาของชุมชนเป็นอย่างมาก ถ้าขั้นตอนที่ 3.2 ไม่สามารถทำให้ตัวแทนชุมชนเข้าใจและกลุ่มสภาพปัญหาของชุมชนได้ ขั้นตอนที่ 3.3 ซึ่งตัวแทนชุมชนจะต้องดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในชุมชนก็จะไม่สามารถบรรลุตามแผนภายในเวลาที่กำหนดได้

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ

ผู้ใหญ่บ้านควรมีการแจ้งให้ลูกบ้านทราบว่า อาจมีการขอความร่วมมือจากบางคนในการตอบแบบสอบถาม การให้สัมภาษณ์ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) ตัวแทนชาวบ้านมีความรู้สึกพอใจเป็นอย่างมาก ที่ตัวแทนชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นถึงระดับกรรมการหมู่บ้านมาถามปัญหาข้อคิดเห็นเกี่ยวกับชุมชนจากตน ซึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดา โดยที่ปรากฏการณ์เช่นนี้ไม่เคยมีมาก่อน ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการร่วมมือในกิจกรรมครั้งนี้มาก และยังคงถามต่อว่าจะมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนกันอย่างไรต่อไป

(2) ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างบางคนอ่านหนังสือไม่คร่ำครวญ
ตัวแทนชุมชนจะต้องใช้ความพยายามในการซักถาม การพูดคุยมากเป็นพิเศษ

(3) ขั้นตอนนี้นับเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดที่มีผลต่อการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน เพราะตัวแทนชุมชนจะต้องพบกับตัวแทนชาวบ้านหลายครั้ง แต่ละครั้งก็เป็นการพูดคุยถึงปัญหาของชุมชน และจะมีเนื้อหาที่ครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติจริง เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ กัน ดังนั้นตัวแทนชุมชนจะต้องให้ความสำคัญในขั้นนี้มากเป็นพิเศษ โดยต้องมีการบันทึก จดจำด้วยว่า ชาวบ้านรายใดมีปัญหาหรือข้อสงสัยอะไร เพื่อที่จะได้กลับมาพูดคุยทำความเข้าใจในการพบปะครั้งต่อไป

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 3.4 ผู้นำชุมชนให้ตัวแทนชุมชนทำการเผยแพร่แผนการแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชน

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน
  2. เพื่อให้คนในชุมชนเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเพิ่มเติม และสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมในขั้นต่อไป

สัปดาห์ที่ 10 - 11 วันที่ 12 และ 28 ม.ค.2533 เวลา 20.00 - 22.30 น.

สถานที่ บ้านตาวัวชัย จันทรมะณี

ผู้เข้าร่วม ผู้นำชุมชน 4 คน
ตัวแทนชุมชน 8 คน

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชนทำแผนการเผยแพร่โครงการแก้ปัญหาคารรวมกลุ่มของชุมชน	1. ที่ประชุมได้แผนการเผยแพร่โครงการแก้ไขปัญหาคารรวมกลุ่ม
2. ตัวแทนชุมชนเผยแพร่โครงการแก้ปัญหาให้กับคนในชุมชนและรับข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	2. คนในชุมชนทราบรายละเอียดของโครงการแก้ปัญหาและได้เสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติม
3. ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน สรุป/ปรับโครงการแก้ปัญหาคารกล่าว	3. ที่ประชุมได้โครงการแก้ปัญหาคารรวมกลุ่มของชุมชน ฉบับแก้ไขปรับปรุง

ในขั้นตอนที่ 3.4 มีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนที่น่าสนใจ ดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับการรวมกลุ่มของชุมชนบ้านรัตนะ อำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น

1. ผู้ให้ข้อมูล ชาย 19 คน หญิง 11 คน รวม 30 คน จาก 30 ครอบครัว

2. อายุของผู้ตอบข้อมูล

20 - 24	1 คน	20 - 24	2 คน
25 - 29	1 คน	30 - 34	5 คน
35 - 39	4 คน	40 - 44	3 คน
45 - 49	4 คน	50 - 54	3 คน
55 - 59	4 คน	60 - 64	2 คน
65 - 69	- คน	70 - 74	1 คน

3. อาชีพของผู้ให้ข้อมูล

ทำนา	21 ครอบครัว
ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์	7 ครอบครัว
รับจ้าง	1 ครอบครัว
ค้าขาย	1 ครอบครัว

4. สภาพการเป็นสมาชิก ผู้ให้ข้อมูลเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ มากที่สุด 7 อันดับ ดังนี้

1. ออมทรัพย์	12 คน	2. ผู้เลี้ยงสัตว์	10 คน
3. เลี้ยงพระ	9 คน	4. ธกส.	9 คน
5. สตรีอาสา	4 คน	6. ทอเสื่อ	5 คน
7. เยวชน	2 คน		

หมายเหตุ ผู้ให้ข้อมูลบางคนเป็นสมาชิกมากกว่า 1 กลุ่ม

5. สาเหตุของการไม่เข้าร่วมกลุ่ม โดยเรียงลำดับเหตุผล ดังนี้

1. งานมาก ไม่มีเวลา	มี 24 คน
2. อยากพักผ่อน	มี 11 คน
3. ไม่ชอบใจกรรมการ	มี 2 คน

4. สมาชิกในครอบครัวไม่ให้ความ	มี	2	คน
5. เปื่อ เสียเวลา	มี	1	คน

เหตุผลอื่น ๆ

1. มีสมาชิกบางคนชอบเอาเปรียบผู้อื่น
  2. ไม่มีความเป็นธรรมในการรวมกลุ่ม
  3. ขาดแรงงานในครอบครัว
  4. กำลังรอคอยผลของกลุ่มที่จะเกิดขึ้น
  5. ป่วย ติดงานสำคัญ
  6. ยากจน ต้องใช้เวลาหาเลี้ยงครอบครัว
6. ข้อเสนอแนะต่อการที่จะทำให้สมาชิกเข้าร่วมกลุ่มเพิ่มมากขึ้น

หลักการของการรวมกลุ่ม

1. การรวมกลุ่มต้องมีเหตุผล ต้องร่วมมือจริง ๆ
2. สมาชิกต้องเสนอสิ่งที่มีประโยชน์ต่อกลุ่ม ต่อคนส่วนมาก
3. มีการกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนตื่นตัวอยู่เสมอ
4. กิจกรรมของกลุ่มต้องเป็นการหารายได้เพิ่มให้สมาชิก ช่วยแก้ปัญหาการอาชีพ
5. การดำเนินกิจกรรมควรประหยัดเวลา ไม่ยืดเวลา
6. กรรมการไม่ควรติชมสมาชิกต่อหน้าที่ประชุม

ผู้นำต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1. ทำตัวเป็นตัวอย่าง และทำตัวเป็นผู้ใหญ่น่านับถือ
2. รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกไปพิจารณา
3. อคทน เสียสละ
4. ต้องเอาใจใส่สมาชิกสม่ำเสมอ มีความรู้จริง ๆ

สมาชิกต้องปฏิบัติหน้าที่ดังนี้

1. ชักชวนเพื่อน ๆ แนะนำให้สมาชิกไปร่วมกิจกรรม
2. ต้องไปร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เสนอความคิดเห็นเข้ากลุ่ม
3. ประสานงานกับเพื่อนสมาชิก ช่วยเหลือกัน
4. ทุกคนทำหน้าที่ประจำสัมพันธ์

การจัดการกลุ่ม

1. มีการชี้แนะให้เห็นข้อดีของการรวมกลุ่ม
2. มีการจัดประชุมย่อย มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น
3. มีโครงการ, แผน, กำหนดเวลาที่แน่นอน
4. มีการชี้แนะ, ชี้แจงเป็นรายคน
5. มีการบอกกล่าว ชักชวนก่อนวันงาน
6. มีการเปิดกระจายเสียงเชิญประชุม

เทคนิควิธีการเสริมการทำงานกลุ่ม

1. มีมาตรการ ลงโทษสำหรับคนที่ขาดประชุมหรือไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง เรียกชื่อวันประชุม
  2. มีการรวมระหว่างกลุ่มเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน
  3. กรรมการหมั่นชี้แจง ชี้แนะสมาชิกให้เห็นความสำคัญ
  4. กรรมการหาวิธีพูด วิธีแก้ปัญหากลุ่มเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ยกปัญหาของกลุ่มพูดคุยระหว่างสมาชิก
  5. สมาชิกบอกต่อสมาชิกในรายละเอียดเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของกลุ่ม
  6. มีการจัดฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ
  7. มีการตั้งหัวหน้ากลุ่มเพิ่มขึ้น เพื่อเชิญชวน ติดตาม รายงานความคืบหน้า
  8. เข้าวชนชักชวน บิดา มารดา ญาติพี่น้อง ให้เห็นความสำคัญของกลุ่ม
7. กลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ เพราะมีปัจจัยที่ดีดังนี้

คณะกรรมการ ทำงานดี ไม่ถ่วงเวลา มีการจัดประชุมบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง มีการกระตุ้นให้สมาชิกสนใจ เข้าใจ เห็นความสำคัญ มีการสื่อความต่อเนื่อง มีการประชาสัมพันธ์ รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกมาปรับปรุงกลุ่มอยู่เสมอ มีการประสานงานกันเป็นอย่างดี

ผู้นำกลุ่ม เข้มแข็ง ชยัน ชื่อสัตย์ เสียสละ ไม่ท้อปด มีความรู้ในเรื่องกลุ่มจริง ๆ มีเหตุผล มีคติประจำใจ

สมาชิก ให้ความร่วมมือ พร้อมเพรียง สามัคคีกัน เอาใจใส่ต่อกัน เชื่อถือซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาหารือกัน เข้าใจกันดี เห็นความสำคัญของกลุ่ม เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน

ผู้นำชุมชน ให้การสนับสนุน แนะนำอยู่เสมอ อำนวยความสะดวกให้กับกลุ่ม
กรรมการ/สมาชิก เอาใจใส่ต่อหน้าที่ เชื่อถือซึ่งกันและกัน ร่วมมือกันทำงานด้วยความ
 ความบริสุทธิ์ใจ มีการแบ่งเวลา ไม่เอาแต่ประโยชน์ของตน
การประสานงาน

1. มีการสนับสนุนจากภายนอก เช่น รัฐ อำเภอ องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงาน
 งบประมาณ และวิชาการ ความรู้
2. มีที่ปรึกษา ผู้นำหลายฝ่ายคอยให้ความช่วยเหลือ

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 3.4

ก. เนื่องจากรูปแบบ

ตัวแทนชุมชนจํารายละเอียดและข้อมูลของโครงการแก้ปัญหาดังกล่าว
 ไม่ได้ ทำให้การเผยแพร่ข่าวข้อมูลที่สําคัญ

ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง

ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ

1. ผู้เผยแพร่และผู้รับการเผยแพร่มีเวลาไม่ตรงกัน
2. การเผยแพร่ต้องใช้เวลามากในการพูดคุย ชักถามความคิดเห็น
 และในการพูดคุยประเด็นไม่ใคร่ได้ เพราะมักจะคุยมากกว่าหนึ่งเรื่องในการพบปะกัน
 แต่ละครั้ง
3. ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการทดลองอาจมีส่วนร่วมในขณะเผยแพร่
 ทำให้เผยแพร่ไม่สะดวก เพราะมีการชักถามและผู้เผยแพร่ต้องใช้เวลาในการอธิบาย
 ความเป็นมาเกือบทุกครั้ง

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

- (1) ในการพบปะกันแต่ละครั้ง ตัวแทนชุมชนและชาวบ้านจะมีการพูดคุย
 ในทุก ๆ เรื่องที่เขาสนใจ ถ้าตัวแทนไม่คุยประเด็นจะทำให้ไม่สามารถสรุปการพูดคุยได้
- (2) ถ้ามีการพูดคุย เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการรวมกลุ่ม ระหว่าง
 สมาชิกในกลุ่มเดียวกัน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่มเป็นอันมาก

ผลการทดลองขั้นตอนที่ 3.5 ผู้นำติดตาม ประเมินผล การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกอย่างมีส่วนร่วม

วัตถุประสงค์ เพื่อทราบการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม

สัปดาห์ที่ 12 - 16 30 ม.ค.2533 เวลา 20.00 - 22.00 น.
4 มี.ค.2533 เวลา 20.00 - 22.00 น.

สถานที่ ชุมชนบ้านรัตนะ

ผู้เข้าร่วม กลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม

หมายเหตุ มีการประเมินการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกตลอดการทดลองแต่เน้นการประเมินเต็มรูปในช่วงสัปดาห์ที่ 12 - 16

กิจกรรม	ผล
1. ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน วางแผนการติดตามผล ประเมินผลการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกร่วมกัน	1. ที่ประชุมได้แผนการติดตามผล ประเมินผล
2. ทำการประเมินจิตสำนึกตามแผน	2. มีการประเมินผล ทราบผลการประเมินจิตสำนึกตามแผน
2. สรุปผลการประเมินจิตสำนึก	3. ทราบการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม

อุปสรรคปัญหาจากการทดลองขั้นตอนที่ 3.5

- ก. เนื่องจากรูปแบบ
 กลุ่มทดลองไม่สนิทกับการใช้เครื่องมือการประเมินที่ต้องมีการบันทึก
 การตอบคำถาม ต้องใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตแทน
- ข. เนื่องจากการจัดการทดลอง
 กลุ่มเป้าหมายไม่สนิทใจในการทำหน้าที่เป็นผู้ประเมิน และไม่ได้ทำการ
 ประเมินตามแผน
- ค. เนื่องจากสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ
 บางครั้งกลุ่มเป้าหมายไม่บอกเหตุผลทั้งหมดของการกระทำหนึ่ง ๆ ทำให้
 การวิเคราะห์พฤติกรรมอาจผิดพลาดได้

ข้อคิดเห็นและข้อค้นพบ

(1) ในภาวะการณ์หนึ่งอาจมีหลายปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก
 แต่เราไม่สามารถทราบได้ว่าการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกที่ปรากฏออกมา เป็นผลจากการ
 ทดลองของรูปแบบหรือไม่

(2) ความรู้สึกที่ใช้ในการประเมินจิตสำนึกของแต่ละคนไม่สามารถเทียบ
 เป็นมาตรฐานได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความคาดหวังเกี่ยวกับจิตสำนึกของราย
 บุคคลเป็นสำคัญ

(3) การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกสามารถบอกทิศทางได้ แต่ไม่สามารถบอก
 ปริมาณ หรือ จำนวน จิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงไปและจิตสำนึกในการพัฒนามีลักษณะขึ้นลง
 ไม่คงที่

(4) การประเมินการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึก ควรทราบเบื้องหลังของ
 พฤติกรรมนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ด้วย เพราะอาจจะไปประเมินจิตสำนึกเทียม แล้วมาสรุปเป็น
 การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกที่แท้จริงได้

4. ผลการประเมินเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ

4.1 ผลการประเมินเพื่อการพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบ

การประเมินผลเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบนั้นได้ทำการประเมิน 3 ประเด็น คือ ผลการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมของรูปแบบและความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบ

4.1.1 ผลการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยได้ทำการประเมินจิตสำนึกของทั้ง 3 กลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีการและระยะเวลาต่างกัน ปรากฏผลดังนี้

ผลการประเมินความรู้ของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

(1) ความเข้าใจต่อความหมายของการพัฒนาชุมชน

ก่อนการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชน เป็น 2 ความหมาย โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

- การกระทำที่มุ่งเสริมให้คนในชุมชน

มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกบ้าน

มีจำนวน 2 คน

- การฝึกอบรมอาชีพเสริมหรือการ

พัฒนาเฉพาะบ้าน

มีจำนวน 2 คน

หลังการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชน ตรงกันทั้งกลุ่มว่า การพัฒนาชุมชนหมายถึง การกระทำใด ๆ ที่มุ่งเสริมให้คนในชุมชนมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ บ้าน

(2) ความเข้าใจต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชน

ก่อนการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจตรงกันว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของในการทำงานพัฒนาชุมชน แต่มีความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน แยกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

- ชาวบ้านต้องเข้ามีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอน มีจำนวน 2 คน

- ชาวบ้านจะเข้าร่วมขั้นตอนใดขึ้นต่อการ

พิจารณาของผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน

มีจำนวน 2 คน

หลังการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจตรงกันว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของในการทำงานพัฒนาชุมชน แต่มีความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน แยกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. ชาวบ้านต้องเข้ามีส่วนร่วมรับผิดชอบทุกขั้นตอน มีจำนวน 3 คน
2. ชาวบ้านจะเข้าร่วมขั้นตอนใดขึ้นต่อการ

พิจารณาของผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชน มีจำนวน 1 คน

(3) ความเข้าใจต่อปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วน ในการพัฒนาชุมชน

ก่อนการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจต่อปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน แบ่งเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1. ปัญหาคือการขาดความรับผิดชอบและขาดการ

แสดงความเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน มีจำนวน 2 คน

2. ปัญหาคือขาดงบประมาณ มีจำนวน 2 คน

แต่ทั้งกลุ่มมีความเข้าใจต่อสิ่งที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชนตรงกันว่า คือ การเร่งสร้างความรับผิดชอบ การแสดงความเป็นเจ้าของและการพึ่งตนเองในการพัฒนาชุมชนให้กับคนในหมู่บ้าน

หลังการทดลอง กลุ่มของผู้นำชุมชนมีความเข้าใจต่อปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชนตรงกันทั้งกลุ่มว่า ปัญหาที่สำคัญคือ การขาดความรับผิดชอบและการแสดงความเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชนของคนในชุมชน และสิ่งที่ควรกระทำอย่างเร่งด่วนที่สุด คือ การเร่งสร้างความรับผิดชอบ การแสดงความเป็นเจ้าของและการพึ่งตนเองในการพัฒนาชุมชนให้กับคนในหมู่บ้าน

ผลการประเมินความรู้ของตัวแทนชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

(1) ความเข้าใจต่อความหมายของการพัฒนาชุมชน

ก่อนการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อความหมายของการพัฒนาชุมชนเป็น 3 ความหมาย โดยแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้

1. การกระทำใด ๆ ที่มุ่งเสริมให้คนในชุมชน
มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน มีจำนวน 5 คน
2. การฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพเสริม
การพัฒนาเฉพาะด้าน มีจำนวน 2 คน
3. การสร้างถนน สร้างสะพาน
การรักษาความสะอาด มีจำนวน 1 คน
- หลังการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อความหมาย
ของการพัฒนาชุมชนเป็น 2 ความหมาย โดยแบ่งเป็นกลุ่มดังนี้
1. การกระทำใด ๆ ที่มุ่งเสริมให้คนใน
ชุมชนมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน มีจำนวน 7 คน
2. การสร้างถนน สร้างสะพาน
การรักษาความสะอาด มีจำนวน 1 คน
- (2) ความเข้าใจต่อบทบาทในการพัฒนาชุมชน
- ก่อนการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อบทบาทการ
เป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน แยกเป็น 3 กลุ่ม
1. ชาวบ้านทุกคน มีจำนวน 5 คน
2. ช่างราชการทุกสังกัดบนที่ว่าการอำเภอ มีจำนวน 2 คน
3. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ มีจำนวน 1 คน
- หลังการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อบทบาทการ
เป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน แยกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
1. ชาวบ้านทุกคน มีจำนวน 6 คน
2. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน นายอำเภอ มีจำนวน 2 คน
- ก่อนการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อการมี
ส่วนร่วมรับผิดชอบในขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน แยกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
1. ชาวบ้านควรเข้าร่วมทุกขั้นตอน มีจำนวน 2 คน
2. ชาวบ้านจะร่วมขั้นตอนใดแล้วแต่
ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำ มีจำนวน 6 คน

หลังการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วม
รับผิดชอบในขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน แยกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. ชาวบ้านควรเข้าร่วมทุกขั้นตอน มีจำนวน 6 คน
2. ชาวบ้านจะร่วมขั้นตอนใดแล้วแต่ผู้ใหญ่บ้าน

และผู้นำ มีจำนวน 2 คน

(3) ความเข้าใจต่อปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนา
ชุมชน

ก่อนการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจปัญหาและสิ่งที่
ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ดังนี้

1. ปัญหาที่สำคัญคือ ชาวบ้านขาดความ

รับผิดชอบและการแสดงความเป็นเจ้าของ มีจำนวน 7 คน

2. ปัญหาคือ ขาดผู้นำ มีจำนวน 1 คน

3. ต้องเร่งสร้างความรับผิดชอบ การแสดง

ความเป็นเจ้าของและการพึ่งตนเองในการพัฒนาให้กับคนในหมู่บ้าน มีจำนวน 7 คน

4. การเพิ่มรายได้ของคนในหมู่บ้าน มีจำนวน 1 คน

หลังการทดลอง กลุ่มของตัวแทนชุมชนมีความเข้าใจปัญหาและสิ่งที่
ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชนแตกต่างกัน ดังนี้

1. ปัญหาที่สำคัญคือ ชาวบ้านขาดความ

รับผิดชอบและการแสดงความเป็นเจ้าของ มีจำนวน 6 คน

2. ขาดงบประมาณ มีจำนวน 2 คน

3. ต้องเร่งสร้างความรับผิดชอบ การแสดง

ความเป็นเจ้าของและการพึ่งตนเองในการพัฒนาให้กับคนในหมู่บ้าน มีจำนวน 6 คน

4. การเพิ่มรายได้ของคนในหมู่บ้าน มีจำนวน 2 คน

จากผลการประเมินความรู้ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของผู้นำชุมชนและตัวแทน
ชุมชน สรุปได้ว่า หลังการทดลองผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนมีความรู้สอดคล้องกับหลักการ
และกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

ตารางที่ 6 ผลการประเมินเจตคติของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ทั้งก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

ข้อความ	เจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	
	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
1. ผู้ริเริ่มทางความคิดการกระทำโครงการพัฒนาในหมู่บ้านควรเป็นกำนัน นายอำเภอ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
2. แนวความคิดของทางราชการเกี่ยวกับการพัฒนามีความจำเป็นและสำคัญกว่าแนวความคิดของชาวบ้าน	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
3. ถ้าไม่มีการช่วยเหลือด้านงบประมาณจากราชการและภาคเอกชน หมู่บ้านเราก็ไม่สามารถพัฒนาได้	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
4. ท่านควรมีส่วนร่วมประชุม วางแผนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน	เห็นด้วย	เห็นด้วยอย่างยิ่ง
5. ท่านมีความคิดเห็นก่อนนโยบายรัฐที่ว่า "ให้ประชาชนพัฒนาด้วยตัวเอง โดยรัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม"อย่างไร	เห็นด้วย	เห็นด้วย
6. ชาวบ้านควรเร่งสร้างฐานะของตนเองให้ดีเสียก่อนจึงค่อยมาร่วมงานพัฒนาชุมชน	เห็นด้วยเท่ากับ ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
7. ถ้าชุมชนได้รับการตอบสนองทางด้านวัสดุอย่างพอเพียงแล้ว การพัฒนาชุมชนก็ไม่มี ความจำเป็นอีกต่อไป	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วยเท่ากับ ไม่เห็นด้วย
8. ในการทำงานพัฒนาชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมได้เพียงการออกแขกและการช่วยสละข้าวปลา อาหาร สำหรับผู้มาร่วมงานเท่านั้น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

หมายเหตุ ใช้ฐานนิยมของเจตคติของกลุ่มผู้นำชุมชนเป็นตัวตัดสิน

จากการแสดงความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนดังตาราง 1 พบว่า จากการทดลองใช้รูปแบบ ผู้นำชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ใน 3 ลักษณะที่ชัดเจนคือ

1. เจตคติคงเดิม ในค่านการพึ่งตนเองเพื่อการพัฒนา (ข้อ 3, ข้อ 5) เพราะทั้งก่อนและหลังการทดลอง ผู้นำชุมชนไม่เห็นด้วยต่อข้อความ " ถ้าไม่มีการช่วยเหลือ กำนงบประมาณจากราชการและภาคเอกชน หมู่บ้านเราก็ไม่สามารถพัฒนาได้ " และเห็นด้วยก่อนนโยบายรัฐที่ให้ประชาชนพึ่งตนเองในค่านการพัฒนา
2. เจตคติเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงข้ามในค่านการยอมรับว่า แนวคิดการพัฒนา จากภายนอกสำคัญกว่าแนวคิดของชาวบ้าน (ข้อ 2) เปลี่ยนจากเห็นด้วยเป็นไม่เห็นด้วย
3. เจตคติเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มมากขึ้น ในค่านการริเริ่มและการมีส่วนร่วม ในการพัฒนา (ข้อ 1, ข้อ 4, ข้อ 8) เพราะผู้นำชุมชนเห็นด้วยเพิ่มมากขึ้นต่อข้อความ ที่ท่านควรต้องมีส่วนร่วมในการประชุม วางแผนแก้ปัญหาชุมชน ไม่ใช่มีส่วนร่วมเฉพาะการ ออกแรงเท่านั้น และไม่เห็นด้วยเพิ่มมากขึ้นต่อข้อความที่ว่า ผู้ริเริ่มในการพัฒนาควรเป็น กำนันหรือนายอำเภอเท่านั้น

ตารางที่ 7 ผลการประเมินเจตคติของตัวแทนชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนทั้งก่อนและ
หลังการทดลองใช้รูปแบบ

ข้อความ	เจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	
	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง
1. ผู้ริเริ่มทางความคิดการกระทำโครงการเพื่อพัฒนาในหมู่บ้านควรเป็นกำนัน นายอำเภอ	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
2. แนวความคิดของทางราชการเกี่ยวกับการพัฒนามีความจำเป็นและสำคัญกว่าแนวความคิดของชาวบ้าน	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
3. ถ้าไม่มีการช่วยเหลือด้านงบประมาณจากราชการและภาคเอกชน หมู่บ้านเราก็ไม่สามารถพัฒนาได้	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง
4. ท่านควรมีส่วนร่วมประชุม วางแผนเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน	เห็นด้วย	เห็นด้วย
5. ท่านมีความคิดเห็นต่อนโยบายของรัฐที่ว่า "ให้ประชาชนพัฒนาด้วยตัวเอง โดยรัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม"อย่างไร	เห็นด้วย	เห็นด้วย
6. ชาวบ้านควรเร่งสร้างฐานะของตนเองให้ดีเสียก่อนจึงค่อยมาร่วมงานพัฒนาชุมชน	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
7. ถ้าชุมชนได้รับการตอบสนองทางด้านวัตถุอย่างพอเพียงแล้ว การพัฒนาชุมชนก็ไม่มี ความจำเป็นอีกต่อไป	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
8. ในการทำงานพัฒนาชุมชน ชาวบ้านมีส่วนร่วมได้เพียงการออกแบงและการช่วยสละข้าวปลาอาหารสำหรับผู้ร่วมงานเท่านั้น	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย

หมายเหตุ ใช้ฐานนิยมของเจตคติของกลุ่มตัวแทนชุมชนเป็นตัวตัดสิน

จากการแสดงความคิดเห็นของตัวแทนชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนดังตารางพบ
ว่า จากการทดลองใช้รูปแบบ ผู้นำชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
ใน 3 ลักษณะที่ชัดเจนคือ

1. เจตคติคงเดิมในหลายด้าน ได้แก่ การพึ่งตนเองเพื่อการพัฒนา (ข้อ 5)
เพราะทั้งก่อนและหลังการทดลอง ผู้แทนชุมชนเห็นด้วยกับนโยบายรัฐที่ให้ประชาชนพึ่งตนเอง
ในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา (ข้อ 4) เพราะทั้งก่อนและหลังการทดลอง
ผู้แทนชุมชนเห็นด้วยกับข้อความที่ ท่านควรมีส่วนร่วมประชุม วางแผน แก้ปัญหาของชุมชน

2. เจตคติเปลี่ยนแปลงไปในทางตรงข้าม ในด้านการยอมรับว่า แนวคิดการ
พัฒนาจากภายนอกสำคัญกว่าแนวคิดของชาวบ้าน (ข้อ 2) เปลี่ยนจากเห็นด้วยเป็นไม่
เห็นด้วย

3. เจตคติเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มมากขึ้น ในด้านการพึ่งตนเอง (ข้อ 3)
และการมีส่วนร่วมในการพัฒนา (ข้อ 8) เพราะตัวแทนชุมชนไม่เห็นด้วยเพิ่มมากขึ้นต่อ
ข้อความที่ว่า ถ้าไม่มีการช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน ก็ไม่สามารถพัฒนาได้ และไม่
เห็นด้วยเพิ่มมากขึ้นต่อข้อความที่ว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในงานพัฒนาเฉพาะการออกแรงเท่านั้น

ผลการประเมินพฤติกรรมของกลุ่ม เป้าหมายเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชนก่อนการทดลอง

ผู้นำชุมชนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชนในช่วงปีที่ผ่านมา

(ม.ค.-ต.ค. 2532) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้นำชุมชนจะมีส่วนร่วมกิจกรรมพัฒนาชุมชนในหมู่บ้านเกือบทุกกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ และมักจะถูกแต่งตั้งให้เป็นกรรมการรับผิดชอบหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งอยู่เสมอ
2. ลักษณะการร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งจะแสดงออกต่าง ๆ กันแล้วแต่โอกาส เช่น
  - การสละเวลา แรงงาน ความลึก
  - การบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ อาหาร ยารักษาโรค
  - การเชิญชวนให้เพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง
3. ผู้นำชุมชนมีการเตรียมตัวก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม โดยเฉพาะการจัดสรรเวลา และการเร่งทำงานส่วนตัวให้เรียบร้อยก่อนที่จะไปร่วมงาน
4. ผู้นำชุมชนมีความคาดหวังต่อการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน คือ
  - อยากให้ชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น
  - อยากให้ชุมชนมีความสามัคคีและเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน
  - อยากให้ชุมชนมีการรวมกลุ่มและรู้จักพึ่งตนเองในการแก้ปัญหาของชุมชน
  - อยากให้มีการพัฒนาจิตสำนึกของชาวบ้าน
  - อยากให้มีความหลากหลายใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับชุมชน

ตัวแทนชุมชนมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชนในช่วงปีที่ผ่านมา

(ม.ค.-ต.ค. 2532) ใกล้เคียงกับผู้นำชุมชน แต่มีรายละเอียดเพิ่มเติมคือ

1. ควรมีผู้ทำหน้าที่ติดตามผลการทำงานพัฒนาชุมชนทุกครั้ง
2. การที่ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนสม่ำเสมอ เพราะต้องการสร้างแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน

ผลการประเมินพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชนหลังการทดลอง

ผู้วิจัยได้ทำการติดตามพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการทำงานพัฒนาชุมชนหลังการทดลอง 1 เดือน ซึ่งเป็นโอกาสที่เหมาะสม เพราะช่วงเวลาดังกล่าวหมู่บ้านรักนะได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนของอำเภอเวียงใหญ่ เข้าประกวดในโครงการหมู่บ้านแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของจังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัยได้พบเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายได้เสนอให้มีการอภิปรายทบทวนจุดประสงค์ของการประกวดหมู่บ้านครั้งนี้ในที่ประชุมของชาวบ้าน

2. กลุ่มเป้าหมายมีการนำหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนไปประยุกต์ใช้ในการทำงานครั้งนี้ คือ เสนอให้ชุมชนต้องพึ่งตนเองให้มากที่สุด มีการวางแผนงานแบ่งหน้าที่กันทำงานอย่างจริงจัง

3. กลุ่มเป้าหมายแสดงความเป็นเจ้าของในการทำงานพัฒนาชุมชน โดยการชักชวนให้เพื่อนบ้านญาติพี่น้องเข้าร่วมงานดังกล่าว มีการอภิปรายถึงข้อดี ข้อเสียของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติในช่วงการประกวดหมู่บ้าน

4. กลุ่มเป้าหมายได้มีการริเริ่มและพึ่งตนเอง เพื่อแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพในหน้าแล้งที่จะมาถึงดังนี้

- ชาวชนสตรี ได้ไปติดต่อขอเป็นช่างเย็บผ้าโหลที่โรงงานเย็บผ้าในจังหวัดขอนแก่น เพื่อที่จะได้รับผ้ามาเย็บในชุมชนของตนเองในโอกาสต่อไป

- กรรมการหมู่บ้านได้ชักชวนกันไปดูการทำเครื่องจักสานในหมู่บ้านหนึ่งของอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ และดูการประกอบอาชีพเสริมในอีกหลายหมู่บ้าน หลังจากนั้น ได้นำสิ่งที่ได้ดูมาอภิปรายร่วมกัน เพื่อเลือกอาชีพเสริมที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านรักนะต่อไป

5. ชาวบ้านมีความอยากได้ อยากดี กระตือรือร้นต่อการเข้าร่วมการพัฒนาหมู่บ้านครั้งนี้มากกว่าที่ผ่านมาอย่างเห็นได้ชัด การทำงานเสร็จก่อนกำหนด และผลงานก็เป็นที่ยอมรับของผู้เข้าร่วมงานทุกคน คุรายละเอียดยกในภาคผนวกที่ 7

ผลการประเมินเจตคติในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มเป้าหมายระหว่างการทดลองใช้รูปแบบ

ในระหว่างการทดลองกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม ได้ทำการบันทึกความรู้สึก ความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการทดลอง ผลที่เกิดขึ้นกับตนในขณะนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย สังเกตพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย บันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ระหว่างการทดลองใช้รูปแบบ และประเมินเจตคติจากข้อมูลที่ได้ ปรากฏผลดังนี้

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเองของกลุ่มผู้นำชุมชนมีดังนี้

1. ได้รับความรู้ แนวคิด วิธีการในการทำงานพัฒนา การแก้ไขปัญหาในหลาย ๆ เรื่อง
2. มีความกระตือรือร้นอยากเอาความรู้ไปเผยแพร่ให้คนอื่นได้ทราบและจะนำไปใช้ในการพัฒนาจนสุดความสามารถ
3. มีความเชื่อมั่นในการที่จะกระตุ้น เชิญชวนชาวบ้านให้มีความสามัคคี มีความรับผิดชอบและมารวมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชน
4. ได้รับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างละเอียดและเป็นระบบมากที่สุด
5. อยากให้มีการอบรมต่อเนื่องและอยากให้ผู้นำคนอื่น ๆ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการอบรมในหัวข้อนี้ด้วย

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเองของตัวแทนชุมชนมีดังนี้

1. ได้รับความรู้ มีความคิดริเริ่ม และเห็นแนวทางในการทำงานพัฒนา มากขึ้น
2. ได้รับการกระตุ้นและมีกำลังใจที่จะทำงานพัฒนาและต่อสู้กับปัญหาอื่น ๆ
3. มีบทบาทในการทำงานพัฒนาเพิ่มมากขึ้น
4. รู้สึกดีใจและพอใจที่ได้เข้าร่วมการทดลองครั้งนี้เป็นอย่างมาก ถึงแม้จะต้องเสียสละเวลาในการทำมาหากิน และต้องมีงานพิเศษเพิ่มมากขึ้น
5. มีความมั่นใจในการที่จะไปเชิญชวนและแนะนำให้คนอื่นทำงานพัฒนา
6. เห็นช่องทางในการที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยเฉพาะการจัดหาอาชีพเสริมสำหรับคนในหมู่บ้าน กระจายละเอียดคนในภาคผนวกที่ 8

ความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตัวแทนชาวบ้าน

1. ชาวบ้านอยากให้มีการทำโครงการพัฒนาจิตสำนึกต่อเนื่อง
2. โครงการดังกล่าวมีส่วนช่วยพัฒนาหมู่บ้านรศนะเป็นอันมาก โดยเฉพาะเรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม ความรับผิดชอบของชาวบ้าน เป็นต้น
3. ชาวบ้านได้มีโอกาสรับรู้ปัญหาและแสดงความคิดเห็นต่อปัญหาของชุมชน และต้นตอที่จะทำงานพัฒนาเพิ่มมากขึ้น
4. เป็นโครงการที่สมควรจัดให้กับประชาชนได้ทราบ เพื่อที่จะได้รับทราบและมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างถูกต้อง

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในระหว่างการทดลองใช้รูปแบบ

ผู้วิจัยได้บันทึกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทดลองใช้รูปแบบ ซึ่งเป็นทั้งความรู้สึก ความคิดเห็น พฤติกรรมที่แสดงออกของกลุ่มบุคคลที่สะท้อนถึงเจตคติในการพัฒนาที่ดีขึ้น

ก. ปรากฏการณ์ที่แสดงออกถึงเจตคติที่ดีในการประชุม พบปะเพื่อทำกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมาย

1. บางคนจำวัน เวลาฝึก แต่พอนึกขึ้นมาได้ก็รีบมา ซึ่งบางครั้งล่วงเลยไปเกือบ 1 ชม.แล้ว
2. มีครั้งหนึ่งผู้เข้าร่วมประชุมป่วยเนื่องจากอากาศเปลี่ยนแปลงเกือบครึ่งขององค์ประชุม แต่ทุกคนก็มาและยืน ชั้นให้ประชุมโดยไม่ต้องเลื่อนการนัดหมาย เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนถึงแผนในชั้นต่อไป
3. ทุกคนมีความกระตือรือร้น ตั้งใจศึกษา และรับผิดชอบต่อหน้าที่ซึ่ง ๆ ที่กลางวันต้องทำงานหนัก เพลีย แต่ก็ยินดีที่จะมาร่วมประชุมตามนัดหมาย
4. มีการเสียสละส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เช่น ยอมจ้างคนไปเกี่ยวข้าว เพื่อที่ตนเองจะได้มาร่วมประชุม
5. มีการไปเตือน ไปรับคนบ้านไกลให้มาประชุมได้ทันเวลา
6. มีการจัดการภาระกิจส่วนตัวให้เรียบร้อย เช่น เร่งเกี่ยวข้าวให้เสร็จก่อนกำหนด เพื่อที่จะได้มีเวลาได้ทำงานพิเศษที่ได้รับมอบหมายจากการร่วมการทดลอง

ข. ปรากฏการณ์ที่แสดงออกซึ่งความรับผิดชอบและความตั้งใจศึกษา เพื่อจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน

1. การขอเพิ่มกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง เช่น ผู้นำ 3 คน ขอเพิ่มเป็น 4 คน ตัวแทนชุมชน 7 คนขอเพิ่มเป็น 8 คน ตัวแทนชาวบ้าน 30 คนขอเพิ่มเป็น 60 คน ทั้งนี้เพราะอยากให้คนในชุมชนได้มีโอกาสร่วมศึกษาให้มาก ๆ
2. มีผู้นำคนหนึ่ง ปฏิเสธที่จะให้ลูกสาวตนเองเข้าร่วมการอบรม เพราะมีเหตุผลว่า อยากให้คนอื่นได้มีโอกาสเข้าอบรมบ้าง ลูกสาวตนเองได้เข้าร่วมอบรมบ่อยแล้ว และยังรับอาสาที่จะไปถ่ายทอดความรู้ให้ลูกสาวด้วย
3. ไม่เคยแสดงอาการเบื่อหน่ายหรือการขอค่าตอบแทน สวัสดิการใด ๆ ตลอดจนการทดลองเลย
4. เมื่อมีบางคนในกลุ่มยังไม่เข้าใจหรือตามที่ไม่ประชุมไม่ทัน ก็จะช่วยกันอธิบาย หรือตั้งคำถามนำให้อธิบายเพิ่มเติมจนกว่าจะเข้าใจ
5. สมาชิกแทบไม่เคยขาดประชุมเลย มีครั้งหนึ่งผู้นำขาดประชุมโดยมีเหตุกระทันหัน แต่ก็มาขอทราบผลการประชุมและนำไปร่วมปฏิบัติด้วย
6. ผู้นำชุมชน ขอเข้าร่วมศึกษากับตัวแทนชุมชนอีกครั้ง โดยให้เหตุผลว่าเพื่อความเข้าใจที่กระจ่างขึ้น
7. อยากให้ขยายเวลาการฝึกอบรม เพื่อที่จะได้มีโอกาสทดลอง ปฏิบัติจริงระหว่างการฝึกอบรม
8. มีการนำสิ่งที่พูดคุยในที่ประชุมไปคิดต่อขณะนั่งพักผ่อนเที่ยงนาในช่วงกลางวัน

ค. ปรากฏการณ์ที่แสดงออกซึ่งความเสียสละและการเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม

1. มีครั้งหนึ่งที่สมาชิกไปต่างจังหวัด แต่ยังคงกลับมาไม่ทันเวลา แต่ได้แจ้งว่าจะมาให้ทัน สมาชิกคนอื่น ๆ ลงความเห็นว่าเป็นห่วงเพื่อนด้วย เพราะเกรงเขาจะเสียโอกาส และน่าจะได้รับปัญหาของชุมชนและมีส่วนแสดงความคิดเห็นร่วมกัน
2. เมื่อมีการแบ่งงานที่จะต้องรับผิดชอบ จะต้องมีคนเสนอตัวเสมอว่า ถ้าใครทำไม่ทันหรือทำไม่ได้ให้บอก จะได้ช่วยกันแก้ไข

3. มีสมาชิกคนหนึ่งป่วย มีสมาชิกอีกคนหนึ่งรับอาสาที่จะไปถ่ายทอดความรู้ ผลการประชุมให้ฟังถึงที่บ้าน

ง. ปรากฏการณ์อื่น ๆ ที่แสดงออกถึงเจตคติที่ดีในการเข้าร่วมการทดลอง ใช้รูปแบบ

1. คนเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันว่า ถ้าคนไม่ได้เข้าร่วม การประชุมครั้งนี้คงจะเสียใจมาก

2. มีการเสนอให้ถ่ายทอดความรู้ในการอบรมให้กับคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้มาร่วมโครงการครั้งนี้ ทั้ง ๆ ที่การอบรมยังดำเนินไปไม่ถึงครึ่งของการอบรม

3. มีการเตือนสมาชิกและเตือนตนเองเกี่ยวกับจิตสำนึกในการพัฒนา ชุมชนเสมอ เช่น การอภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทดลองอย่างเอาจริงเอาจัง

4. มีการเสนอให้ทุกคนนำอาหารเย็นมารับประทานร่วมกัน เพื่อพูดคุยและ แลกเปลี่ยนปัญหาได้ยาวนานมากขึ้น

5. มีความรู้สึกทั้งในความคิดของตนเองที่สามารถคิดวิเคราะห์ปัญหา และทางแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ เพราะทุกครั้งมีแต่คนอื่นมาบอกและต้องจกจ่ายนำไปปฏิบัติ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก 9) สมาชิกมั่นใจ ในการอภิปรายปัญหาของชุมชน มีความ เป็นเจ้าของปัญหา อภิปรายอย่างไม่รู้สึกรู้หาย และเชื่อว่าจะต้องแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้

ผลการประเมินเจตคติในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มเป้าหมายหลัง เสร็จการทดลองใช้รูปแบบ

ในช่วงสุดท้ายของการดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึก ผู้นำชุมชนและตัวแทน ชุมชนได้ทำการบันทึกผลและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดกับตนเองและชุมชนในอนาคต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนดังนี้

ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายอันที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานพัฒนาชุมชนมีดังนี้

ผู้นำชุมชน 1. มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา แนวทางแก้ไขปัญหาของชุมชน และ มั่นใจที่จะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้

2. มีความเข้าใจต่อความต้องการและปัญหาของชุมชนอย่าง ครบถ้วน

3. มีความรู้ เข้าใจและมั่นใจในบทบาทผู้นำที่จะนำการพัฒนาต่อไป

4. มีวิธีการที่จะกระตุ้น เชิญชวนคนให้เข้าร่วมงานพัฒนา
5. จะนำความรู้ไปปรับปรุงโครงการ และสร้างระเบียบใน

การทำงานให้ชัดเจน

ตัวแทนชุมชน 1. มีความรู้ หลักการเกี่ยวกับการพัฒนาที่จะไปอธิบายให้คนอื่น เข้าใจและนำไปใช้ในการทำงานจริง ๆ

2. อยากจะเริ่มทำโครงการพัฒนาหมู่บ้านในทันที
3. มีกำลังใจที่จะทำงานทั้งส่วนตนและส่วนรวม
4. ใฝ่รู้ปัญหาที่แท้จริงของชุมชน

ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตกับกลุ่มเป้าหมาย อันที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานพัฒนาชุมชนดังนี้

ผู้นำชุมชน

1. จะทำหน้าที่ผู้แนะนำ ผู้ให้ความรู้ตามที่ได้อบรมมา
2. จะเป็นผู้นำหาการพัฒนาให้หมู่บ้านเจริญขึ้น
3. จะทำการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกเพื่อการพัฒนา

ชุมชนของตนเอง

4. จะนำความรู้ที่ได้รับมาไปเผยแพร่ให้มากที่สุด
5. จะทำการวิเคราะห์ สำรวจปัญหา ความต้องการของชุมชน

ให้ละเอียดเพิ่มมากขึ้น

6. จะสร้างแผนการพัฒนาที่เหมาะสมกับชุมชน

ตัวแทนชุมชน

1. จะเป็นผู้นำที่ดี และนำชาวบ้านพัฒนาอย่างจริงจัง
2. จะช่วยกันหาอาชีพเสริมสำหรับเยาวชน เพื่อที่จะได้ไม่ต้อง

ไปขายแรงงานที่อื่น

3. จะประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้าน ญาติพี่น้อง เข้าร่วมการพัฒนา

ให้เพิ่มมากขึ้น

4. จะเข้าร่วมและสนับสนุนงานพัฒนาอย่างเต็มที่
5. จะติดตามผลการทำงานพัฒนาอย่างคอบเนื่อง

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนอื่นเป็นผลเนื่องมาจากการทดลองรูปแบบ

1. ผู้เข้าร่วมการทดลองมีความรับผิดชอบและมีความเป็นเจ้าของในการทำงานพัฒนาเพิ่มมากขึ้น
2. คนในชุมชนรู้ปัญหาและความต้องการของตนเอง และจะมีแผนเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มจากคนในชุมชน
3. จะมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง
4. ชาวบ้านเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการรวมกลุ่มเพื่อทำการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น
5. ชาวบ้านรับบทบาทในการทำงานพัฒนา และมีความสนใจ กระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมการทำงานพัฒนา ตีใจที่จะได้มีส่วนร่วมในการทำแผนเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน

4.1.2 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ

ผู้ใช้รูปแบบได้ทำการประเมินความเหมาะสมของขั้นตอนการใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และอุปสรรคปัญหาที่เกิดจากการใช้รูปแบบ ปรากฏผลดังนี้

ความเหมาะสมของรูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบท

ชั้นที่ 1	ผู้นำได้รับการกระตุ้นให้สนใจรูปแบบ		
	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดี
ชั้นที่ 2	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดี
	ผู้นำศึกษาความรู้เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก		
	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดี
ชั้นที่ 3.1	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดี
	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดี
	ผู้นำศึกษาวิเคราะห์ชุมชน		
ชั้นที่ 3.1	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดี

ชั้นที่ 3.2	ผู้นำฝึกอบรมตัวแทนชุมชน		
	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดี
ชั้นที่ 3.3	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	ตัวแทนดำเนินกิจกรรมการสร้างจิตสำนึกในชุมชน		
	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
ชั้นที่ 3.4	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดี
	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดี
	ตัวแทนเผยแพร่ผลในชุมชน		
ชั้นที่ 3.5	เนื้อหา ความรู้	ระดับความเหมาะสม	ดีมาก
	เอกสาร สื่อ	ระดับความเหมาะสม	ดี
	วิธีการที่ใช้	ระดับความเหมาะสม	ดี

4.1.3 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบ

ผู้ใช้รูปแบบได้ประเมินรูปแบบโดยอาศัยข้อมูลที่ตนเองเป็นผู้ร่วมกระบวนการทุกขั้นตอน ผลปรากฏดังนี้

ผู้นำชุมชน มีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบในระดับมากที่สุด 4 คน โดยมีเหตุผลสนับสนุนคือ จากการร่วมทดลองใช้รูปแบบดังกล่าว ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้

1. ตัวแทนชุมชนได้รับความรู้และแนวทางในการทำงานพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น
2. กลุ่มผู้นำชุมชน ได้รับทราบปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริงของชุมชน พร้อมทั้งแนวทางในการแสวงหาความร่วมมือจากคนในชุมชนเพื่อร่วมแก้ปัญหา ดังกล่าว

3. กลุ่มผู้นำชุมชนได้มีโอกาสพัฒนากลุ่มและทีมงาน เพราะในช่วงการใช้รูปแบบ กลุ่มผู้นำได้ร่วมศึกษาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาของชุมชนกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ซึ่งโอกาสอย่างนี้หาได้ยากมาก

ตัวแทนชุมชน มีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบในระดับมากที่สุด 7 คน
มีความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบในระดับมาก 1 คน

โดยมีเหตุผลสนับสนุนคือ จากการร่วมทดลองใช้รูปแบบดังกล่าว ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือ

1. ตัวแทนชุมชนได้รับความรู้และแนวทางในการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น
2. ตัวแทนชุมชนมีความมั่นใจในการที่จะทำหน้าที่ของตน
3. ชาวบ้านตื่นตัวมากและสนใจที่จะเข้าร่วมการพัฒนาชุมชนอย่างเห็นได้ชัด
4. ตัวแทนชุมชนได้วิธีการที่จะกระตุ้นและเชิญชวนคนให้เข้าร่วมงานพัฒนา
5. การเริ่มแก้ปัญหาในชุมชน โดยการริเริ่มของคนในชุมชน

4.1.4 ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ

ผู้ใช้รูปแบบได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงรูปแบบดังนี้

1. เวลาสำหรับการทดลองใช้รูปแบบ

ระยะเวลาทดลองการทดลองสั้นเกินไป ควรเพิ่มเวลาการติดตามผลให้ยาวนานกว่าที่เป็นอยู่

ระยะเวลาสำหรับขั้นตอนการอบรมตัวแทนชุมชน ควรจะเปลี่ยนจาก 3 วันเป็น 5-7 วัน

ช่วงเวลาที่จะใช้ทดลองรูปแบบควรเป็นช่วงที่ชาวบ้านปลอดจากการทำงาน คือ หลังจากเก็บเกี่ยวเรียบร้อยแล้ว

2. เอกสารประกอบรูปแบบ

ควรมีเอกสารอ่านเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นเรื่องวิชาการที่เกี่ยวข้อง
เช่น การเขียนโครงการ

3. บทบาทของผู้เกี่ยวข้องในรูปแบบ

ควรมีการบอกบทบาทและรายละเอียดที่ชัดเจนสำหรับผู้เกี่ยวข้องในทุก
ขั้นตอน

ตารางที่ 8 ผลการประเมินเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบ

สิ่งที่ประเมิน	ก่อนการทดลอง	หลังการทดลอง	หลักการ	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน					
1. ความหมายของการพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนในหลายลักษณะไม่ตรงกัน	กลุ่มเป้าหมายเกือบทั้งหมดมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนว่าเป็นการกระทำที่มุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน	การพัฒนาชุมชนคือการกระทำใด ๆ ที่มุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน	ภาพรวมของความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของทั้งกลุ่มเป้าหมาย มีความสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น	ผ่านเกณฑ์
2. บทบาทในการพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายไม่แน่ใจต่อบทบาทของตนในการเข้าร่วมงานพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายเกือบทั้งหมดทราบว่าตนต้องเข้าร่วมในการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอน	ชาวบ้านต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทุกขั้นตอน		ผ่านเกณฑ์
3. ปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายมองปัญหาและสิ่งที่ควรแก้ไขแตกต่างกันมาก	กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ยอมรับว่าต้องเร่งพัฒนาคนให้มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนา	ปัญหาในการพัฒนาคือคนขาดความรับผิดชอบ ไม่เป็นเจ้าของในการพัฒนา		ผ่านเกณฑ์
เจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาพัฒนาชุมชน (ยกตัวอย่างการริเริ่มในการทำงานพัฒนาชุมชน)	กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ยอมรับแนวคิดและนโยบายการพัฒนาจากภายนอก โดยที่ไม่ได้มีกรณีริเริ่มจากภายในชุมชนเลย	กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เริ่มปฏิเสธการรับแนวคิดและนโยบายการพัฒนาจากภายนอก ควรจะมีการริเริ่มจากภายในชุมชน	คนในชุมชนจะต้องมีความคิดริเริ่มในการทำงานพัฒนาชุมชน	ภาพรวมที่สะท้อนเจตคติเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของทั้งกลุ่มเป้าหมาย มีความสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น	ผ่านเกณฑ์
พฤติกรรมในการทำงานพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เข้าร่วมงานพัฒนาเพราะหวังสิ่งตอบแทนและกลัวถูกปฏิเสธจากกลุ่ม	กลุ่มเป้าหมายเริ่มมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของงานพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น	คนในชุมชนควรจะเป็นเจ้าของในการพัฒนาชุมชน	กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมการทำงานพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับหลักและกระบวนการพัฒนาชุมชนเพิ่มมากขึ้น	ผ่านเกณฑ์

สรุปผลการ เปลี่ยนแปลงจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทของกลุ่ม เป้าหมาย จากผลการทดลองใช้รูปแบบแล้ว ปรากฏผลดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายมีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมากขึ้น และจากการทดสอบความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนทั้งก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบ ก็ปรากฏว่า กลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจต่อการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น
2. กลุ่มเป้าหมายมีเจตคติต่อการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ซึ่งแสดงออกในลักษณะดังนี้
  1. คนในชุมชนกระตือรือร้นและสนใจ เข้าร่วมการพัฒนาชุมชน
  2. ผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน พยายามจะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด และจะนำความรู้ไปปรับปรุงการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้เจริญยิ่ง ๆ ไป
  3. คนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข ปัญหาของชุมชน และยืนยันที่จะเข้าร่วมการแก้ปัญหาดังกล่าว
3. กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ในช่วงการทดลองใช้รูปแบบ สามารถสังเกตเห็นพฤติกรรมดังกล่าวได้ดังนี้
  1. ผู้นำชุมชนและตัวแทนชุมชนสนใจแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปราย ปัญหาของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง มีความพยายามในการระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว
  2. ผู้นำชุมชนพยายามจะขยายผลเกี่ยวกับความรู้ เทคนิค วิธีการในการทำงานพัฒนาชุมชนไปสู่ผู้นำในชุมชนอื่น ๆ
  3. คนในชุมชนสนใจจะเริ่มการพัฒนาในกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้มีส่วนร่วมร่วมพัฒนาชุมชนในอนาคต

ตารางที่ 9 ผลการประเมินเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบ

สิ่งที่ประเมิน	ความคิดเห็น	เกณฑ์การประเมิน	ผลการประเมิน
ความเหมาะสมของการใช้รูปแบบ	ฐานนิยมของความคิดเห็นของผู้ใช้ที่มีต่อความเหมาะสมของรูปแบบ (เนื้อหาเอกสาร สื่อและวิธีการที่ใช้ในทุกขั้นตอนของรูปแบบ) อยู่ในระดับดีถึงดีมาก	ฐานนิยมของความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายต่อความเหมาะสมของรูปแบบต้องไม่ต่ำกว่าระดับดีจาก 4 ระดับ คือ ดีมาก ดี ใช้ได้ ต้องปรับปรุง	"ผ่านเกณฑ์" รูปแบบฯ มีความเหมาะสม ผู้ใช้สามารถดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบได้
ความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบ	ฐานนิยมของความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อรูปแบบอยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด	ฐานนิยมของความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบไม่ต่ำกว่าระดับมากจาก 4 ระดับคือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย	"ผ่านเกณฑ์" ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อรูปแบบดังกล่าว

จากการประเมินเพื่อพิจารณาประสิทธิภาพของรูปแบบทั้ง 3 ประเด็น คือ

1. ผลการประเมินการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนของกลุ่มเป้าหมายหลังการทดลองใช้รูปแบบ ปรากฏว่า
  - กลุ่มเป้าหมายมีความรู้สอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น
  - กลุ่มเป้าหมายมีเจตคติสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น
  - กลุ่มเป้าหมายมีพฤติกรรมสอดคล้องกับหลักการและกระบวนการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

2. ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ ปรากฏว่า
  - ความเหมาะสมของเนื้อหา ความรู้ เอกสาร สื่อ และวิธีการที่ใช้ของขั้นตอนการใช้รูปแบบทุกขั้นตอน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีถึงดีมาก

3. ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้รูปแบบ ปรากฏว่า
  - มีผู้ร่วมใช้รูปแบบ 11 คน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด
  - มีผู้ร่วมใช้รูปแบบ 1 คน มีความพึงพอใจในระดับมาก

และขอเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบนั้นไม่มีส่วนใดที่มีผลกระทบต่อหลักการโครงสร้าง ขั้นตอนของรูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นแต่อย่างใด

จากผลการประเมินทั้ง 3 ประเด็น จึงสามารถสรุปได้ว่า รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนชนบทมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และมีประสิทธิภาพเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

5. ผลการปรับปรุงรูปแบบหลังการทดลองใช้

จากผลการทดลองใช้รูปแบบครบทุกขั้นตอนในสถานการณ์จริงของชุมชน 1 ชุมชน ซึ่งปรากฏว่าสามารถดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น บรรลุตามจุดหมายของรูปแบบและขอเสนอเพื่อปรับปรุงรูปแบบของผู้ใช้ก็มีในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการใช้รูปแบบเท่านั้น

ดังนั้น จึงไม่มีการปรับปรุงส่วนสำคัญของรูปแบบหลังการทดลองใช้ แต่ข้อเสนอของผู้ใช้และข้อสังเกตของผู้วิจัยต่อการทดลองได้รวบรวมและสรุปเป็นข้อเสนอแนะบรรจุในคู่มือการใช้รูปแบบต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ

จากการทดลองใช้รูปแบบ ผู้ใช้ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงรูปแบบ และผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการใช้รูปแบบ ซึ่งข้อเสนอแนะและข้อสังเกตดังกล่าวถือว่าเป็นข้อเสนอแนะการใช้รูปแบบได้เป็นอย่างดี และข้อเสนอแนะสำหรับการใช้รูปแบบในแต่ละชั้นตอนมีดังนี้

ชั้นตอนที่ 1 ผู้นำชุมชนได้รับการกระตุ้นให้สนใจใช้รูปแบบ

- ข้อแนะนำ
1. ควรมีการสอบถามเรื่องเวลา การนัดหมายของผู้นำแต่ละคน สืบหาปัญหาสุขภาพ ลักษณะเฉพาะ ข้อจำกัดของทุก ๆ คน และทำการปรับแผนให้สอดคล้องกับผู้นำพื้นที่
  2. เปิดโอกาสให้ผู้นำทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ ยังไม่ต้องกังวลเรื่องเวลา เพราะถือเป็นการอุ่นเครื่อง และสร้างบรรยากาศในการอภิปรายด้วย
  3. ทบทวนปัญหา อุปสรรค ข้อผิดพลาดในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้ชัดเจนจนเป็นที่ยอมรับของผู้นำทุกคน ซึ่งเมื่อผู้นำยอมรับก็หมายถึงว่าผู้นำเห็นความจำเป็นและความสำคัญของการสร้างจิตสำนึก
  4. การประเมินจิตสำนึกในชั้นนี้ ควรจัดให้มีการประเมินผลร่วมกัน และมีการอภิปราย ชยายความ ชักถามคำถามในแบบวัดต่าง ๆ ให้เข้าใจตรงกัน

ชั้นตอนที่ 2 ผู้นำศึกษาความรู้ กระบวนการเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึก

- ข้อแนะนำ
1. การศึกษาเอกสารประกอบต่าง ๆ ควรจัดเป็นกลุ่ม อาจจะเป็นกลุ่มตั้งแต่ 2 - 4 คน เพื่อให้เกิดการอภิปรายและมีการช่วยเหลือกัน เรียนรู้ร่วมกัน หรือมอบหมายให้แต่ละคนไปศึกษาเอกสารเฉพาะเรื่อง และรับผิดชอบนำอภิปรายในกลุ่มใหญ่
  2. ควรเตรียมสื่อรูปแบบอื่น ๆ เพื่อเสริมการเรียนรู้ด้วย เช่น สไลด์

ชั้นตอนที่ 3.1 ผู้นำทำการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน คัดเลือกตัวแทน

- ข้อเสนอแนะ
1. การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนมุ่งเน้นการรับทราบปัญหาของชุมชนร่วมกัน

เป็นสิ่งสำคัญ

2. ผู้นำควรติดต่อบริษัทในท้องถิ่นให้รวบรวมข้อมูลของชุมชนไว้ล่วงหน้า และเชิญมาสรุปให้กลุ่มของผู้นำทราบในช่วงเวลาที่กำหนด
3. การคัดเลือกตัวแทนชุมชนอาจเป็นไปได้หลายลักษณะ เช่น
  - ก. เป็นเฉพาะสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือ
  - ข. เป็นคนระดับเดียว เช่น กรรมการหมู่บ้าน หรือ
  - ค. เป็นคนหลายระดับ เช่น กรรมการหมู่บ้าน เยาวชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการสร้างจิตสำนึกในครั้งนั้น ๆ

ขั้นตอน 3.2 ผู้นำจัดการฝึกอบรมตัวแทนชุมชน

- ข้อเสนอแนะ
1. การจัดการฝึกอบรมอาจแบ่งเวลาเป็นช่วงตามเนื้อหาการฝึกอบรม
  2. รูปแบบการฝึกอบรมสามารถดัดแปลงให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ถ้ากลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพียงพออาจใช้วิธีการสัมมนา

ขั้นตอน 3.3 ตัวแทนชุมชนดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึก

- ข้อเสนอแนะ
1. ควรมีการติดต่อนักวิชาการในชุมชนที่สามารถเสริมความรู้เกี่ยวกับการวิจัย การสร้างโครงการ เพื่อมาช่วยเป็นที่ปรึกษาในขั้นตอนนี้
  2. การเลือกปัญหาที่จะสร้างเป็นโครงการพัฒนานั้น ควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในค่านงบประมาณ เวลา ชีตความสามารถของชุมชนด้วย
  3. ควรมีการเตรียมความพร้อมของคนในชุมชน เพื่อให้ความร่วมมือในการตอบคำถามและให้ข้อคิดเห็นต่อโครงการพัฒนาที่จะสร้างขึ้น

ขั้นตอน 3.4 ตัวแทนชุมชนทำการเผยแพร่ผล

- ข้อเสนอแนะ
1. ทุกครั้งของการเผยแพร่ผลควรรับข้อคิดเห็นเพื่อนำมาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น
  2. อาจจัดให้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อทราบผลการทำแผนพัฒนา และมีการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของโครงการร่วมกัน

ขั้นตอน 3.5 การติดตามผล การประเมิน

- ข้อเสนอแนะ
1. ไม่ควรมุ่งเน้นวัดผลการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกของคนในชุมชนมากนัก

เกินไป เพราะการเกิดจิตสำนึกของคนในชุมชน อาจจะต้องอาศัย
การดำเนินกิจกรรมสร้างจิตสำนึกมากกว่าหนึ่งรอบก็ได้

2. ควรผลักดันให้มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่สร้างไว้ และส่งเสริม
กระบวนการแก้ปัญหาของชุมชนตามรูปแบบอย่างต่อเนื่อง